

Ի. Կոլեսնիկով
Յեմ
Շ. Չուպովսկի

ԶՈԿԻ ԿՈՒՎԸ ՏԱՆԿԵՐԻ ԴԵՄ

358
4-64

Պ	Ե	Տ	Հ	Ր	Ա	Տ
1	9	3	5			

Ի. ԿՈՒՆՍՆԻԿՈՎ, ՅԵՎ. Շ. ԶՈՒԴՆՈՎՍԿԻ

358

4-64 Մ

ԶՈՒԴՆԱԿԱՆ ՏԱՆԿԵՐԻ ԴԵՄ

Պ	Ե	Տ	Հ	Ր	Ա	Տ
1	9	3	5			

Ի. Կոլեգիայի յեղ Շ. Ձուլնովսկի—Էջով կոնվերտացիայի ղեկավարը անհերքելիորեն հաստատում է, որ ինչպիսի տանկեր են լինում, ինչով են նրանք ուժեղ, և նրանք ինչ-թույլ կողմեր ունեն, նույնպես և ինչով կարող են ջոկը կոնվերտացիայի տանկերի ղեկավարող պաշտպանության ժամանակ, յերթում և հարձակման ժամանակ Սոխատույթյան վերջում հեղինակները մարտիկին հուշատեստներ են տալիս հետևյալ խնդիրների վերաբերյալ. հակառակորդի տանկերի ղեկավարի համար և մեր տանկերի հետ միասնական գործողություններ կատարելու գեղքերի համար: Գրքույկը նախատեսված է կարմիր բանակային համար, բայց նա կարող է վորպես ոգտակար ձեռնարկ ծառայել նաև կրտսեր պետկազմի համար:

Տեխ. խմբագիր Գ. Ջեյմս
Թարգմ. Գ. Ա. Թալան
Սրբազան Ս. Քալաշյան

Հրատար. 3204, Գլավիտ 61, Գաղափար 39, Տիբաթ 2000

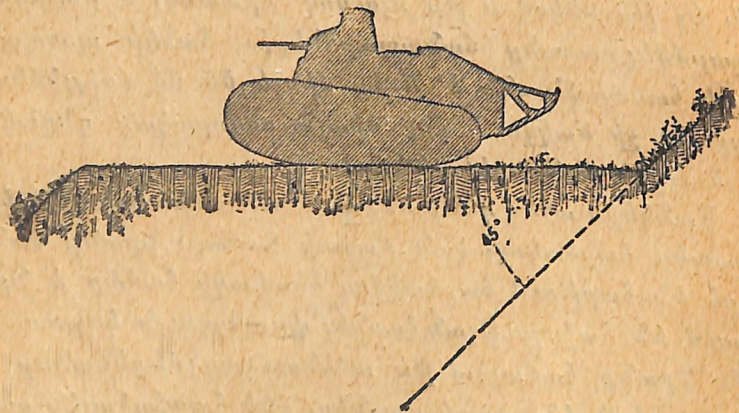
Պետերբուրգի տպարան, Սերևան, II Գնուեր 1

Տ Ա Ն Կ Ե Ր

Տանկը վստահելի զրահավառ մեքենա է, վոր սպառազինված է թնդանոթներով ու գնդացիներով, իսկ չերքեմն էլ թե մեկով և թե մյուսով միատեղ, և ընդունակ է շարժվել առանց ճանապարհների: Տանկի պողպատե զրահի հաստությունն է՝ 5-ից մինչև 55 մմ (միլլիմետր) — զրահը չի ծակվում վոչ միայն սովորական գնդակով, այլ և արկի մանր բեկորներով:

Տանկերն անեղ գեղք են, վոր նախատեսված է գլխավորապես հարձակողական մարտի համար: Նրանք ճանապարհ են հարթում հարձակվող հետևակի համար և նրան ոգնում են հաջողության հասնել փոքրագույն կորուստներով: Դրանք համարյա թե ամենագնաց մեքենաներ են, վոր ուժոված են, բացի զրանից, մեծ հարվածային ուժով և կրակի հզորություն: Նրանք հեշտությունը հաղթահարում են մինչև 5 մ (մետր) լայնության առունները, կտրում են 60 — 80 մմ (սանտիմետր) տրամագիծ ունեցող առանձին ծառերը, քանդում են մինչև 40 մմ հաստության քարե պատերը, բարձրանում են մինչև 45° (աստիճան) ուղղություն ունեցող սարկերը (նկար 1), ավերում են լարափակոցները, վոչնչացնում են հակառակորդի գնդացրային բներն ու կրակային կետերը, հաղթահարում են ամենաբազմազան խոչնդոտները: Այդ մարտական հզոր միջոց է, վոր մշտապես պատրաստ է մարտ մղելու համար:

Տանկերն առաջին անգամ հանդես լեկան համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ՝ սկզբում՝ Փրանսիացիների և անգլիացիների մոտ, իսկ հետո, նաև գերմանացիների մոտ։ Նրանք մասնակցել են մեզ մոտ նաև քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ՝ Լենինգրադի մոտ և հարավում, Կախովկայի մոտ սպիտակների կողմին, բայց շատ անհաջող են գործել՝ կամ վոչնչացվել են կարմիր հրետանու կրակով, կամ գերի լին վերցվել։

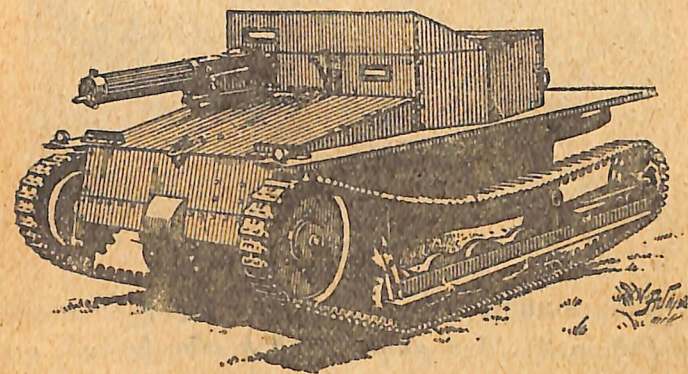

Նկար 1. 45°-ից ավելի ուղղորդված ունեցող լանջերը տանկերի համար անցանկալի լինում են։

Պատերազմի ժամանակ՝ տանկերի հաշտաբերված ուժ ժեղ և թույլ կողմերն ուսումնասիրվել են և ներկայումս տանկն արագորեն կատարելագործվում ու փոփոխվում է կառուցվածքով, մեծանում է նրա արագությունը և զրահի դիմադրելիությունը, ուժեղանում է կրակի հզորությունը։ Այժմ տարբերում են 4 տիպի տանկեր, Տանկեսկա, թեթև, միջակ յեվ ծանր Տանկ։

Տանկեսկա—փոքր, շարժունակ մեքենա լե, նախատեսված է գլխավորապես հետախուզության համար։ Այդ իր

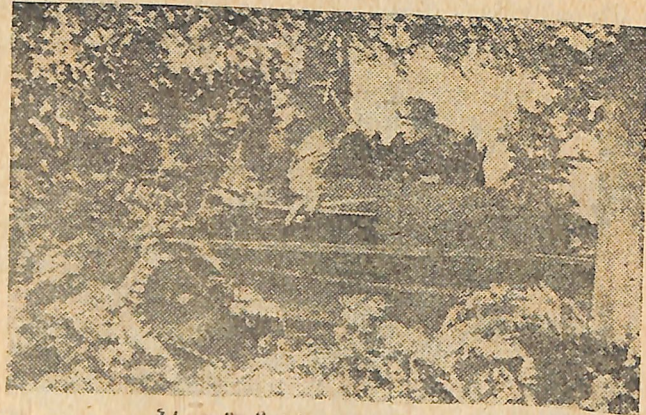
էությունը փոքր տանկ է, վորի սպասարկու խումբը 2 մարդուց է բաղկացած։ Տանկետայի զրահը մինչև 8 մմ է հասնում, վորը լիովին պաշտպանում է մեքենան հրացանա-գնդացրային կրակից, սովորական գնդակներով։ Տանկետայի ինքը կարող է սպառազինված լինել սովորական տրամաչափի գնդացրով մեծակալիբը գնդացրով և փոքրակալիբը թնդանոթով։ Տանկետայի վառելանյութի պաշարն է—38լ (լիտր), գործողություն շառավիղն է—160 կմ (կիլոմետր), քաշը—մինչև 2 տ (տոնն), շարժման արագությունը—մինչև 50 կմ՝ մեկ ժամում։

Նկար 2. Կարգեն-Լյով գնդացրային տանկետայ (յերիտեղանի)։

Արտասահմանում թեթև Տանկի տիպար է ծառայում Վիկկերսի 6 տոննանոց տանկը, վոր սպառազինված է 2 առանձին աշտարակներում զրած գնդացիներով։ Տանկի վրա կարելի լե նույնպես դնել՝ մեկ 47 մմ-ոց թնդանոթ ու գնդացի։ Սպասարկու խումբը 3 մարդուց է բաղկացած։ Տանկը կարող է 6 հազար հատ փամփուշտի պաշար վերցնել, զրահ ունի աշտարակի և կողերի վրա—13 մմ, կտրի վրա և հատակի տակ—5 մմ և հաղթահարում է մինչև 45° ուղղորդված ունեցող վերելքները։ Նրա մատորի

հզորությունն է՝ 81 ձ. ու. (ձիու ուժ). շարժման արագությունն է՝ 35 կմ մեկ ժամում: Վիկկերսի տանկը կարող է վերցնել մինչև 150 լ վառելանյութ՝ 330 կմ համար. մինչդեռ, հին սիստեմների տանկերում վառելիքի պաշարը բավարարում է 100-ից մի քիչ ավել կիլոմետր:

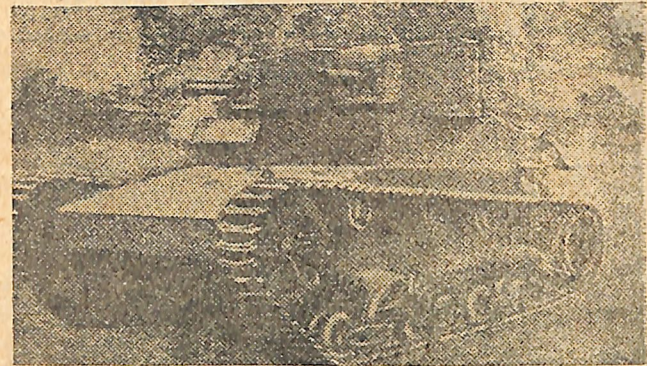

Նկար 3. Ճանկետկան դարանում:

Միջակ սանկի տիպարն է Վիկկերսի 16 տոննանոց տանկը (նկար 4), վոր ընդունված է անգլիական բանակի սպառազինման մեջ: Նա սպառազինված է մեկ 47 մմ-ոց թնդանոթով և 5 զնդացրով, վոր տեղավորված են պտտվող աշտարակներում, 20 մմ հաստությունը զրահ ունի շարման արագությունն է՝ 50 կմ մեկ ժամում և կարող է 410 լ վառելիք վերցնել:

Ծանր սանկերն այլ կերպ կոչվում են ճեղքման տանկեր: Անգլիացիների մոտ այդպիսի տանկ է հանդիսանում՝ Վիկկերսի ծանր տանկը, ֆրանսիացիների մոտ, վորոնք տանկեր են մատակարարում նաև մեր հարևան կապիտալիստական պետություններին՝ Լեհաստանին և Ռումինիային, — «2C» տանկը: Ծանր տանկի զրահի հաստությունը հասնում է 55 մմ, քաշը — 74 s, սպառազինությունն է —

մեկ 155 մմ-ոց թնդանոթ, մեկ 75 մմ-ոց թնդանոթ և 4 զնդացիր. նրա ամենամեծ արագությունն է՝ 12—20 կմ մեկ ժամում: Տանկը կարող է կոտրել, զցել, առանձին ծառերը մինչև՝ 80 մմ հաստությամբ, վառելիքի պաշարը

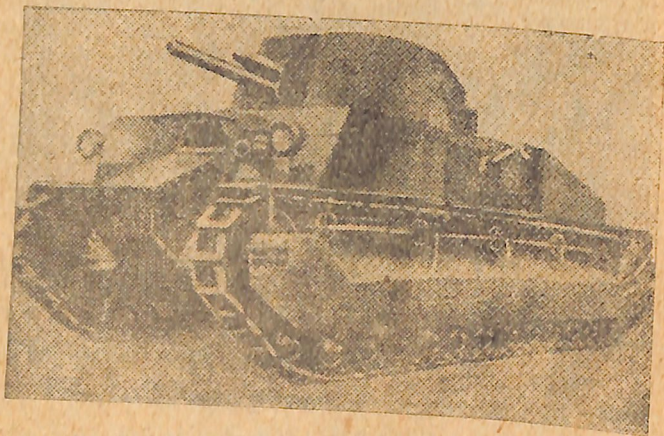

Նկար 4. «Վիկկերսի» միջակ տանկը:

միջին հաշվով նախատեսված է 10 ժամի համար: Սակայն, պետք է ասել, վոր բուրժուազիան իր տանկերի մասին տվյալներն աշխատում է խիստ զաղանի պահել, ուստի այստեղ զետեղված տվյալների մեծ մասը կարելի չէ միայն մոտավոր համարել:

Տանկերի շարժունակությունը և ինքնուրույն գործողություններ կատարելու, նրանց ընդունակությունը պահանջեցին, վոր նրանք կարողանան քողարկվել սեփական միջոցներով, քիմիական կոփ մղեն և ողային հարձակումը չետ մղեն: Այդ պատճառով էլ, վերջին ժամանակներս մի քանի կապիտալիստական բանակների սպառազինման մեջ հանգես են լեկել «ծխատու տանկերը», վորոնք նախատեսված են՝ քողարկման նպատակներով, թանձր ծխածածկույթ ստեղծելու համար: Բացի այդ, խոշորագույն կապիտալիստական չեքերներում, ուժեղ աշխատանք է տար-

վում տանկերն ոգտագործելու վայրը՝ ԹՆ-ով վարակելու համար, և հիմա տանկերն արգեն կարող են իրենց հետ ԹՆ վորոշ, ճիշտ է, դեռ ևս փոքր պաշար վերցնել: Մինչև 1,000 մ բարձրությունների վրա թռչող ինքնաթիռների դեմ կռիվ մղելու համար, ոգտվում են այսպես կոչված հետ-փաթով քնդակներով, այսինքն այնպիսի քնդակներով, վորոնք թռիչքի ժամանակ՝ ծխի հետք են թողնում: Ժամանակակից տանկերի վորոշ տիպերը, հատուկ զենիթային քնդացիներ ու հրանոթներ ունեն:

Նկար 5. «Վրկկերսի» ծանր տանկը:

Տանկերի քանակն անընդհատ աճում է, միաժամանակ ուժեղանում են նրանց մարտական հատկությունները. շարժունությունը, ամենագնացությունը ինչպես պաշտպանական, այնպես էլ հարձակողական սպառազինությունը և ուժը: Գերմանացիներն արգեն համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի վերջին՝ 2 տանկ ելին կառուցել, վորոնցից յուրաքանչյուրը 150 s քաշ ունեւ: Պատերազմը վերջանալու պատճաով, նրանց հարկ չեղավ այդ տանկերը գործադրել՝ մարտադաշտում, բայց պատե-

րազմից հետո, կապիտալիստական յերկրներում, չեն դադարում մտածել հատկապես մեծ և հզոր տանկեր ստեղծելու մասին:

Փրանսիայում, քիչ առաջ, ռազմական մինիստրությունը 600 տոննանոց (37.500 փութ) տանկի նախակիծ է ներկայացվել: Գոյություն ունի 7.000 s քաշ ունեցող իտալական գերտանկի նախագիծը, վորն իբրև թե պետք է ունենա զանազան տրամաշափի 19 թնդանոթ և անցնի ջրային արգելքները մինչև 15 մ խորությունը, պետք է ունենա մինչև 20 կմ մեկ ժամում արագություն և ամուր զրահ, վորը բավական պիտի լինի նրան պաշտպանելու միջակ տրամաշափերի՝ դաշտային թնդանոթների արկերից:

Առաջժամ այդպիսի գերտանկերը գոյություն ունեն միայն նախագծերում, կամ վորպես փորձնական տիպարներ: Սակայն պետք է հիշել, վոր այդպիսի տիպի մեքենաներ ստեղծելը, վորոնցից յուրաքանչյուրը կարողանա, վորքան հնարավոր է շատ մարտիկներ փոխարինել — չափազանց կարևոր խնդիր է՝ կապիտալիստական յերկրների համար, վորտեղ մարդկային մատերիալը — մարտիկները չափազանց անվստահելի յեն: Բայց դրանից անկախ, թե ինչ ուժ կունենան բուրժուազիայի նոր գերհզոր տանկերը և առհասարակ հանդես կգան արդյոք այնպիսի տանկեր ապագա պատերազմում, վոր մեզ կփաթաթեն կապիտալիստները, կարմիր բանակին հարկ կլինի գործ ունենալ թշնամու մեծ քանակություն տանկերի հետ և նրանց դեմ դուրս բերել իր սեփական զենքը, նրանց թվում իր սեփական՝ խորհրդային տանկերը: Այդ պահանջում է կարմիր մարտիկից վոչ միայն կարողանալ կռիվ մղել հակառակորդի տանկերի դեմ, այլ և գործել իր այն տանկերի հետ միատեղ, վորոնք հարվածներ պիտի հասցնեն հակառակորդին և ճանապարհ պիտի հարթեն մեր հետևակի հա-

մար: Այս գրքուկում մենք կխոսենք միայն այն մասին թե՞
ինչպես կռիվ մղել հակառակորդի տանկերի դեմ՝ ջոկի ու-
ժերով, իսկ այն մասին, թե՞ ինչպես գործել տանկերի
հետ միատեղ, ընթերցողը կիմանա մյուս գրքերից:

ՏԱՆԿԵՐԻ ԹՈՒՅՂ ԿՈՂՄԵՐԸ

Տանկերի դեմ հաջողությամբ կռվելու համար, պետք է
իմանալ նրանց տեխնիկական ու տակտիկական հատկու-
թյունները նրանց ուժեղ և թույլ կողմերը: Տանկերի ու-
ժեղ կողմերի մասին, մենք արդեն ասել ենք գրքի սկզբում.
դրանք հետևյալներն են. շարժունակությունը, ամենա-
գնացողությունը, կրակի և հարվածի ուժը, ամուր զրահը և
մարտի համար մշտապես պատրաստ լինելը: Իսկ վնասը
են տանկերի թույլ կողմերը:

Ամենից առաջ շատ սահմանափակված է տանկերից
տեղի ունեցող դիտողությունը: Վարորդն ու հրաձիգը
տանկից դիտում են մարտադաշտը նեղ դիտաճեղքերի մի-
ջով: Այդ դիտաճեղքերը տանկի ընթացքի ժամանակ, «ցատ-
կոտում են» աչքերի առաջ: Նույնիսկ պերիսկոպների (շրջ-
ադիտակ) կիրառումը (իտալական ծանր տանկ) կամ
ոպտիկական նշանոցների (թեթև տանկ) կիրառումը քիչ են
փոխում դրությունը: Այսպիսով, մարտի տաք ժամանակ,
գրեթե անհնարին է լինում տարբերել առանձին մանր առ-
արկանները: Ճիշտ է, տանկը հովհարման համար մի քա-
նի բացվածքներ ունի, վոր կարելի չե բանալ, բայց մար-
տում դրանք պետք է փակած լինեն: Այսպիսով, տանկից
դիտողության հնարավորությունը, մարտի ժամանակ, խիստ
սահմանափակված է:

Չնայած այն հանգամանքին, վոր դիտաճեղքերը շատ
նեղ են, նրանք մշտական վտանգ են ներկայացնում, տան-

կերի սպասարկու խմբի համար: Այդ ճեղքերի միջով աս-
նաճախ բեկորներ ու գնդակների հալված արձիճ է դիպ-
չում:

Այդ թերությունը վերացնելու և դիտողության պայ-
մանները բարելավելու համար, ժամանակակից տանկերն
ոժտված են գնդակից չծակվող ապակով (տրիպլեքս) կամ
ստրոբոսկոպով:

Ստրոբոսկոպը — նեղ, ուղղաձիգ ճեղքեր ունեցող, արագ
պտտվող, զրահապատ գլան է, վոր տեղավորվում է տան-
կի հրամատարի աչքերի առաջ: Գործիքն արագ պտտելու
ժամանակ, դիտողի աչքը գրեթե չի նկատում գլանի ճեղ-
քերի միջև լեղած պատերը, ճեղքերը նրա առաջ միանում,
մի ընդհանուր բացվածք են կազմում, վորի միջով կարե-
լի չե տեսնել շրջապատ վայրը: Բայց ստրոբոսկոպը նախ
բոլոր տանկերում ել չի լինում, և չեղիորդ՝ այդ շատ զգա-
յուն գործիք է, վոր հաճախ հրաժարվում է աշխատելուց:

Ժամանակակից տանկը խուլ է, վորովհետև մոտորի
վոռնոցը խլացնում է բոլոր մնացած ձայները, տանկի մեջ
գտնվողների համար: Զրահը նույնպես շառաչում է, բա-
ցի այդ անընդհատ զզրվում են թրթուրները: Այսպիսով,
տանկի մեջ հնարավոր չե վոչ միայն վորևե խոսակցու-
թյուն ունենալ, այլև արևի պայթյունը նույնիսկ լսելի չե
լինում միայն՝ ամենամոտիկ տարածության վրա: Այդ խուլ-
թյունը, իհարկե, հակառակորդի տանկի ոգտին է գնում:

Շարժվող տանկից կրակելը շատ դժվար է, մանա-
վանդ այն ժամանակ, չեբբ նա շարժվում է փորփորած
կտրտուկ վայրով: Տանկից հրաձգություն կատարելը մեծ
հմտություն է պահանջում և այդ հրաձգությունը գործոն
է միայն փոքր հեռակայությունների վրա (600 մ և ավե-
լի մոտիկ): Ինքնին հասկանալի չե, վոր տանկից կատա-
րած հրաձգության ճշտությունը շատ ավելի փոքր է, քան

անշարժ հրանոթները և զնդացիւրները կրակի ճշտութիւնը: Բայց պետք է նկատի ունենալ, Վոր տանկերի կրակի գործունեութիւնը կարելի չէ բարձրացնել տանկերի սպասարկու խմբերի՝ խնամքով պատրաստութեան միջոցով, և այն ժամանակ, հրաձգութիւնը կարող է բավականին ճիշտ լինել:

Պետք է մատնանշել, Վոր տանկերի մանյովրային հնարավորութիւնը նույնպէս սահմանափակված է: Տանկը չի կարող անցնել այնպիսի փոսի վրայից, Վորի լայնութիւնն ավելի չէ տանկի յերկարութեան կեսից, չի կարող շատ ուղղորդ լանջը բարձրանալ, Վորը տանկին մատչելի Վորոշ սահմանից ավելի ուղղորդէ, չի կարող անտառը հաղթահարել, չէթէ ծառերը մեկը մյուսից տանկի լայնութիւնից ավելի մոտիկ են կանգնած. չի կարող անցնել այնպիսի անտառով, Վորի ծառերը կուտակ են բսնում՝ մեկը մյուսից շատ մոտիկ. վերջապէս չի կարող գետն անցնել, չէթէ գետի ափերն ու հատակը ճահճուտ են, և գետը բավականին խոր է: Ծիշտ է, վերջին ժամանակներս ստեղծել են տանկ-ամֆիբիա, Վորը լողում է ջրի վրա, բայց համենայն դեպս, տանկի համար հենց գետն անցնելը, կապված է մեծ զգվարութիւնների հետ:

Տանկի շուրջը, միշտ Վորոշ, անհարկվածելի (մեռչալ) տարածութիւն է լինում—այդ մասին մարտիկը պետք է լավ հիշի, Վորովհետեւ մարտիկն այստեղ տանկի զնդացիւրների կրակից անվտանգ է մնում:

Տանկերի մոտի անհարկվածելի տարածութիւնը միատեսակ չէ,—տանկերի Վորոշ տիպարներն անհարկվածելի տարածութիւնն ունենում են քթի տակ՝ 2-ից մինչև 4 մետր, կողքերին—6-ից մինչև 8 մ, պոչին—էլ ավելի: Առանց նշանոցի, հրաձգութիւն կատարելու ժամանակ անհարկվածելի տարածութիւնը փոքրանում է:

Յեւ վերջապէս ես մի հանգամանք կա. տանկի մեջ

աշխատելը շատ դժվար է: Մեքենայի նեղ մարմինը տանկի խմբից պահանջում է՝ մեծ մարզվածութիւն, պարզորոշ, քիչ և միևնույն ժամանակ արագ շարժումներ: Տանկի մեջ աշխատանքը չափազանց հոգնեցուցիչ է, և սպասարկու խումբը կարող է նրա մեջ աշխատել ընդամենը՝ մոտ 4 ժամ: Չափազանց տաքացած ոգը հովացնելու և մաքուր ոգով փոխարինելու համար, անհրաժեշտ է տանկի դռները հաճախակի բանալ, իսկ այդ, մարտական պարագայում՝ գրեթէ անհնարին է:

ՏԱՆԿԱՅԻՆ ԽՈՉՆԴՈՏՆԵՐ. ԱՎԻԱՅԻԱՆ, ՏԱՆԿԵՐԸ, ԹՆ ՅԵՎ ՀՐԵՏԱՆԻՆ ՏԱՆԿԵՐԻ ԴԵՄ ՄՂԱԾ ՊԱՅԳԱՐՈՒՄ

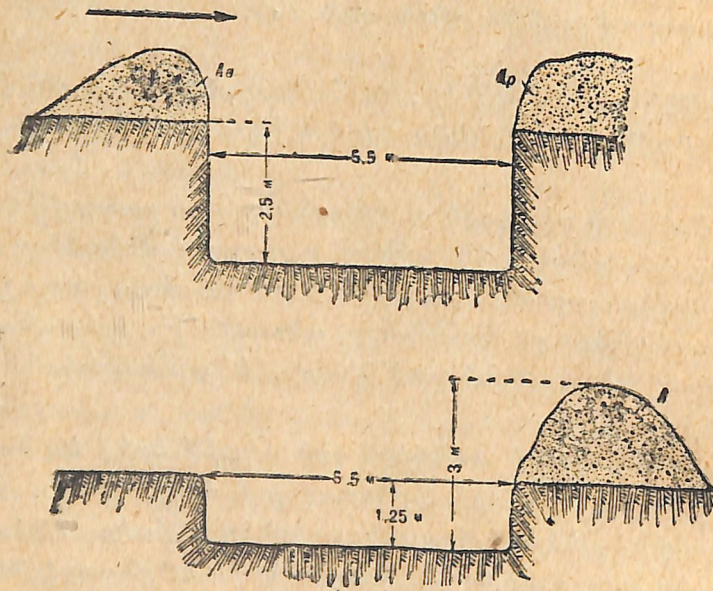
Տանկերի դեմ կռիւն միջոցները շատ բազմաթիւ են: Նրանք բաժանվում են ակտիւ և պասսիւ միջոցների:

Կռիւնը պասսիւ միջոցներն են՝ սարերը, խորը ջրային արկելքներն ու ճահիճները, անտառները, հրետանային արկերով խիստ փոքրած վայրը, և արհեստական արկելքները:

Հակառակորդի տանկերի դեմ ակտիւ կռիւ են մղում մեր տանկերը ավիացիան, հեռավոր և մոտիկ մարտ մղող հրետանին, մեծակալիքը զնդացիւրները, հակատանկային հրացանները, սովորական հրացաններն ու զնդացիւրները, թեթև ականանետները, ձեռքի նռնակները, ԹՆ և թռնափոր ծխերը:

Այսպիսով, տանկերի դեմ պայքար մղելուն ամենից առաջ ոգնում է վայրն՝ ինքը: Ամեն մի զորամաս, պաշտպանութեան անցնելիս, պետք է հաշիւ առնի այն բոլոր արկելքները, Վոր կտրում են տանկերի ճանապարհը և Վորոնք գոյութիւն ունին պաշտպանողական շերտի առջևի՝ չեզրի առջևում և պաշտպանութեան խորքում: Տանկերի համար

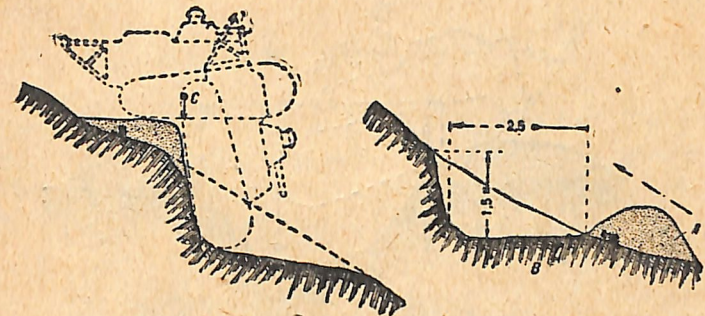
անանցանելի արգելքներ են հանդիսանում՝ հեղեղատները, առուները, խրամատները և փոսերը 2 մետրից (թեթև տանկերի համար) և մինչև 5 մետր (ծանր տանկերի համար) լայնությամբ, այն հեղեղատները, վորոնց պատերի ուղղորդվածությունը 45° -ից ավելի չե, մեծ, խիտ անտառները, 70 սմ-ից ավելի հաստ կոճղերը, այն գետային արգելքներն ու ճահճոտ վայրերը, վորոնց լայնությունը 3 մետրից և խորությունը 1 մետրից ավելի չեն:

Նկար 6. Տանկային փոսեր:

Այն տեղերում, վորտեղ բնական արգելքներ չկան, և տանկերն ավելի ճիշտ կարող են անցնել, արհեստական փակոցներ են կառուցվում: Այդ փակոցները կառուցվում են՝ վոչ միայն սապյորները, այլև հետևակը, նրա յուրաքանչյուր ստորաբաժանումը: Այդ փակոցներին պատկա-

նում են՝ փոսերը, ծուղակները, թեքատները, ծառակույտերը, կոճղերը, արգելանտառները, բարիկադները, ճահճոցումը և ականային դաշտերը:

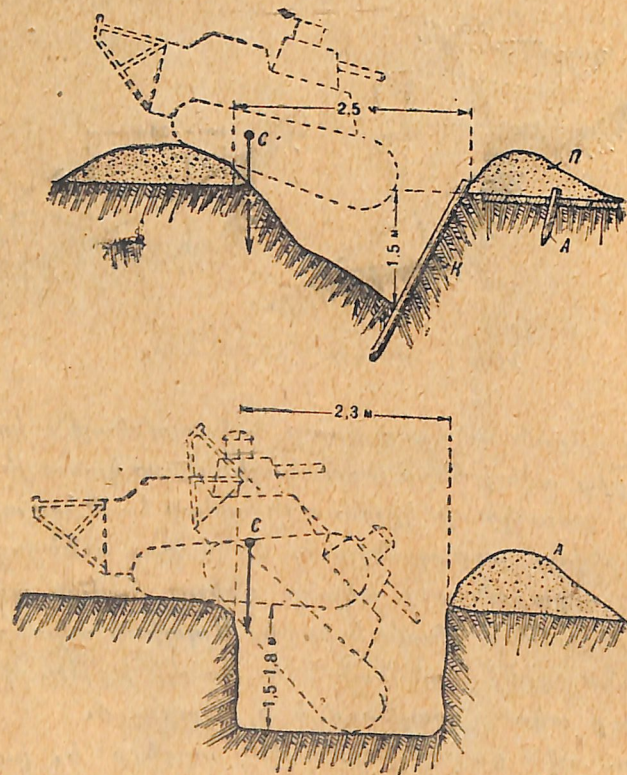

Նկար 7. Հակատանկային թեքատներ:

նություն ունեցող բոլոր հակատանկային կառուցվածքներից ավելի հեշտ և ականային դաշտ կառուցել: Նրա համար 1 քառակուսի կիլոմետրի համար 1—3 հազարական և պահանջվում յուրաքանչյուրը 4 կգ քաշ ունեցող ըստ վորում յուրաքանչյուր ականը դնելու համար պահանջվում է ընդամենը՝ միայն 5 բոպե: Այդպիսի ականը տանկից տեսնել գրեթե անհնարին է: Տանկի թրթուրի, նրան սեղմելուց ականը պայթում է և փչացնում:

Ականային դաշտը շատ ուժեղ արգելք է, բայց նա մեծ քանակությամբ ականներ ու մասնագետ-սապյորներ է պահանջում: Տանկերի դեմ սովորական և չեռանկյունի փոսերը կարելի չե կառուցել նաև ջոկի ուժերով: Յեռանկյունի փոսի՝ դեպի պաշտպանվողի կողմը դարձված պատը վորքան հնարավոր է պետք է ուղղորդվի լինի: Անընդհատ փոսերն իրենց կառուցման համար, շատ ուժ ու ժամանակ են պահանջում: Ուստի ամենից նպատակահարմարն է այդ փոսերը կառուցել ընդհատ կամ հատվածներով,

փոսի լեռկարութեամբ խոտորնակի պատեր թողնելով յունաքանչուր 4-5 մետրից հետո — 1-ից մինչև 1,5 մետր լախութեամբ (նկար 8):

Նկար 8. Հակատանկային յեռանկյուն և սովորական փոսեր:

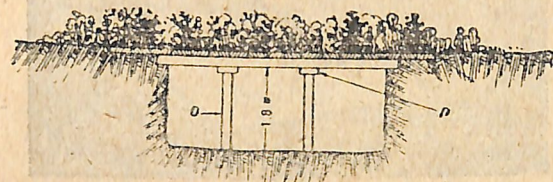
Ոգտակար ե փոսերը փշալարով պարուրել: Այդպիսի փոսերը կկանգնեցնեն նաև տանկերին ուղեկցող հետևակին: Փշալարն ամրացվում ե փոսի հատակի վրա՝ փոսը ձգելով ալն, ցանցերի, պարանների և այլ միջոցներով:

Տանկային ծուղակները — փոսերը պետք ե խնամքով քողարկել ու ծածկել կամրջակներով, փորոնց վրա-

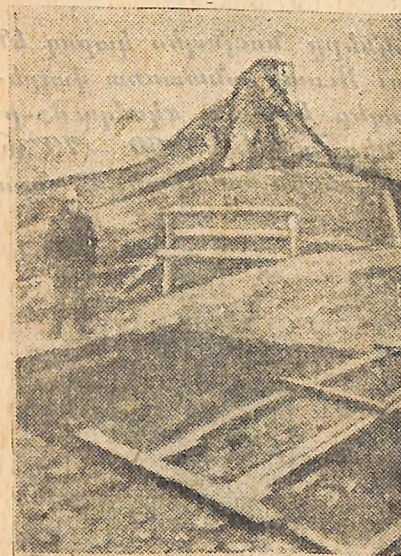

Նկար 9. Հակատանկային ընդհատ փոս

յով կարող են անցնել մարդիկ և սալակներ: Ծուղակին հանդիպելիս, տանկը խորտակվում և մնում ե փոսի մեջ (նկարներ 10, 11, 12): Ծուղակի վերևը կարելի չե քողարկել բլրակի, թփերի խմբակի ձևով և այլն:

Նկար 10. Հակատանկային ծուղակ

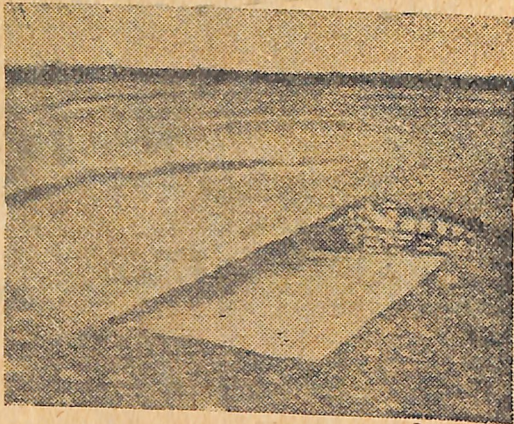

Յեթե փայտե շինանյութ կա, ապա տանկերի շարժումը կասեցնելու համար կարելի չե կառուցել բարիկադներ (նկար 13), արդելանտառներ, ծառափակոցներ (նկար 14):

Նկար 11. Տանկային ծուղակի (փղի փոս) կառուցվածքը:

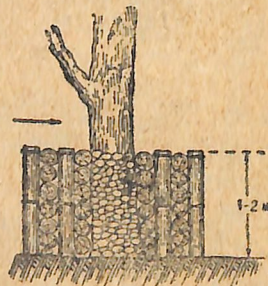
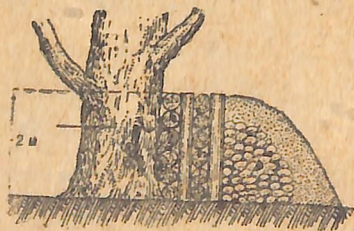

Ծառափակոցներ, արգելանտառներ կառուցելու ժամանակ ծառերը չպետք է կոճղերից ամբողջովին բաժանել, վորպեսզի հակառակորդի համար դրանց դեռ ու դեն ցրելով տալն ավելի դժվար լինի: Ծառերը միշտ վայր են գցվում դեպի հակառակորդի կողմը:

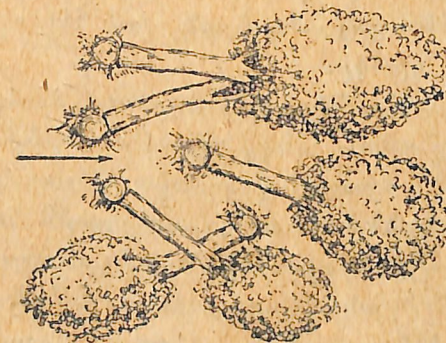
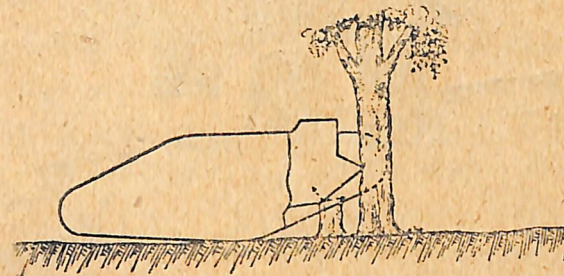
Նկար 12. Տանկային ծուղակ քարով պատած պատերով և կիսով չափ ծածկած. մեջն անձրևի ջուր է կանգնած:

Կոճղերի առանձին խմբակները նույնպես կարող են կասեցնել տանկերի շարժումը: Ուստի անտառոտ վայրերում կարելի է կիրառել այսպես կոչված «կոճղում»-ը: Կոճղերի բարձրությունը գետնից առնվազն 60 — 70 սմ պիտի լինի, վորպեսզի տանկը, կոճղին հանդիպելիս, նրա մի թրթուրը կախ ընկնի ողի մեջ (նկար 15):

Նկար 13. Բարեկադներ

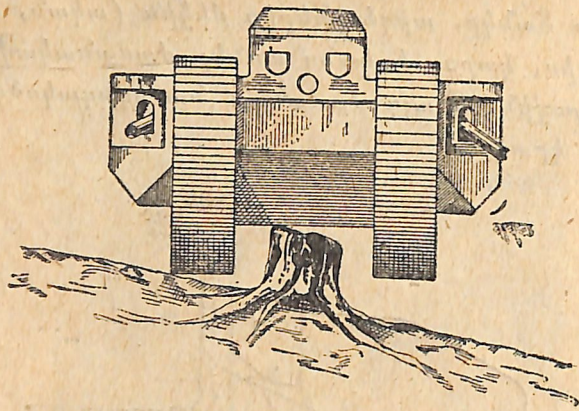
Բոլոր հակառակադին փակոցները, վորպես ընդհանուր կանոն, հրետանու և զնդացիներին կրակի տակ են վերցվում: Տանկը, արգելքներից մեկին (ական, ծուղակ) հանդիպելիս, կարող է կանգ առնել ժամանակավորապես միայն բոլորովին, և այդ ժամանակ նա կգնդակոծվի հրետանային կրակով:

Նկար 14. Ծառափակոցներ և արգելանտառներ

Յերբ տանկերը կռիվ են մղում տանկերի դեմ, հաջողությունը կլինի այն տանկերի կողմը, վորոնք ավելի

լավ զբաժնու սպառազենք ունեն և վորոնք ավելի լավ են: Երեսուցիքն ու պարագան:

Նկար 15. Տանկերի «կոճղում»

Տանկերի դեմ ինքնաթիռների միջոցով կռիվ մղելու ժամանակ հետախուզական ինքնաթիռները հայտաբերում են հակառակորդի տանկային սյուները, պարզում են տանկերի քանակը, նրանց շարժման ճանապարհը և այդ մասին հայտնում են իրենց գործառններին, իսկ հետո ճշտում են իրենց հրետանու կրակը:

Հետախուզ-ինքնաթիռները գործում են շատ սերտ կապ պահպանելով ուժեղ ինքնաթիռների հետ: Հետախուզ ինքնաթիռը, նկատելով տանկային շարժվող սյունը կամ տանկերի կանգնելու տեղը, այդ մասին հայտնում է ուժեղ ինքնաթիռներին: Սրանք, վրա տալով տանկերին, աշխատում են նրանց շարժից դուրս բերել ֆուգասային ուժերով: Այդպիսի ուժերն ավերում են նշանը վոչ միայն ուղղակի դիպման ժամանակ, այլ և պայթման ալիքի ուժով: 16 կիլոգրամանոց ֆուգասային ուժերն ունի 20 ֆուտ. մ պայթման ալիքի գործողության շառավիղ 100 կգ-ոցը—

45 ֆուտ. մ, 500 կգ-ոցը — 112 ֆուտ. մ: Այդպիսով ֆուգասային ուժերով տանկը ուժեղ ժամանակ պարտադիր չէ անպայման նրան դիպցնել, ևս առավել սավառնորդի համար շատ դժվար է այդ հաշվել, — բավական է մեծ տրամաչափի ուժեր ձգել, հաշվի առնելով պայման ալիքի շառավիղը, և տանկը կարելի չէ շարժից դուրս բերել, վորովհետև, պայթման բացառիկ մեծ ուժի և մեծ թվով բեկորների շնորհիվ, կարելի չէ փչացնել թրթրավոր ընթացքը, մեքենան շրջել, փնտրել մոտորն ու սպառազենքը: Բացի այդ, հարվածը կարող է հեշտությամբ շարժից դուրս բերել տանկավարորդին կամ հրաձիգներին: Բացի ֆուգասային ուժերից կարելի չէ քիմիական ուժեր կիրառել, վորոնք թունավորում են տանկերի գործողությունը շրջանը: Յեթե այդ նույնիսկ չլիարժեք չէ միանգամից տանկի սպառարկու խմբին, այնուամենայնիվ կհարկադրի վարորդին ու հրաձիգին հակազդերը հագնել, իսկ դրանք հագած տանկի մեջ աշխատել շատ դժվար է:

Տանկերի վրա գրոհ է տալիս առնվազն ինքնաթիռների ողակ կամ մի շուկատ, իսկ յերբեմն ել մի եսկադրիլիա:

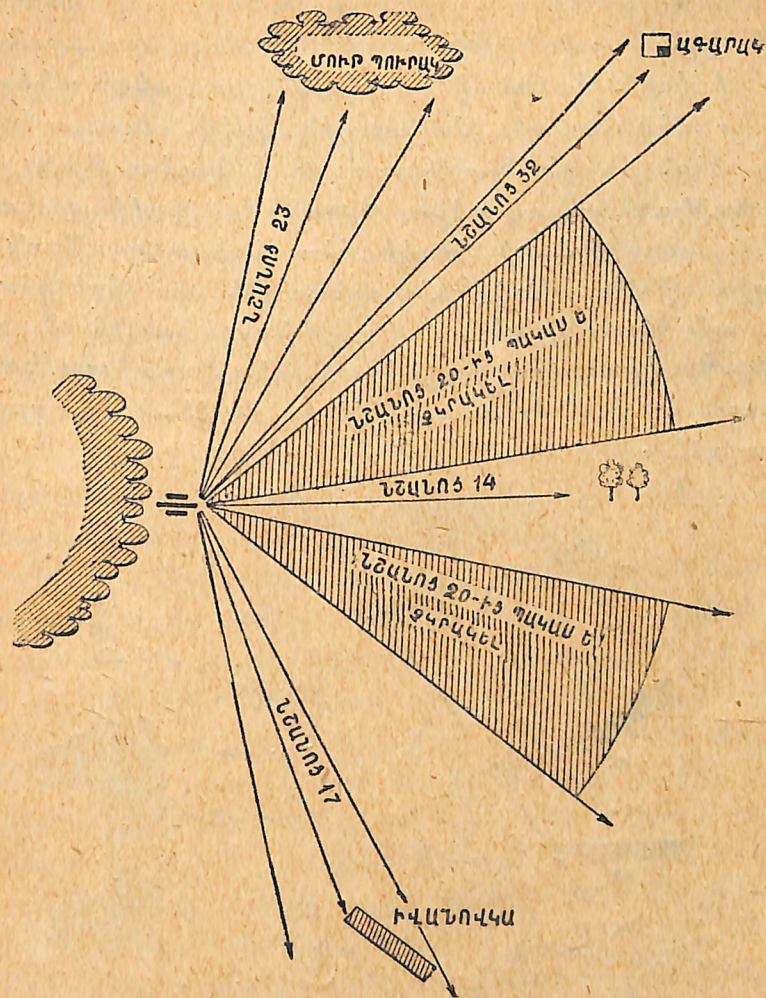
Ժամանակակից ուժեղ ինքնաթիռները կարող են բարձրացնել մի քանի տասնյակ ծանրակշիռ ուժեր: Յեթե, որինակ՝ մի ողակ կամ եսկադրիլիա չէ թռչում, վոր զինված է ֆուգասային ուժերով, ապա, յուրաքանչյուր 2 — 3 վայրկյանից հետո արկեր ձգելով, նրանք կարող են հարվածել մի քանի հարյուր մետր յերկարութուն և լայնութուն ունեցող տարածութուն: Տանկետանները, թեթև տանկերը և զրահամեքենաները ամենից շատ փնտրվում են ծանր ֆուգասային ուժերից: Պայթման ուժը, ևս առավել ուղղակի դիպումը շարժից դուրս է բերում

տանկը կամ վոչնչացնում ե այն: Դրա հետ միասին պետք է նկատի ունենալ, վոր ժամանակակից ռմբակոծող ինքնաթիռները ղեկավարների մեծ ճշտությամբ են ուժոված, նույնիսկ շարժվող նպատակի վրա ուղիներ ձգելիս: Այդ պատճառով ել տանկի ու զրահամեքենայի արագաշարժությունը չի ոգնում:

Տանկի ամենաահեղ թշնամին հրետանին ե: Նկատելով տանկերի կուտակման տեղերը և նրանց լեկակետալին դիրքերը, հրետանին վոչնչացնում ե տանկերը հանկարծակի կրակալին հարձակումով:

Մեր 76 մմ-ոց թնդանոթն ունի հզոր արկ, միանգամայն բավական արագաձգություն ու ղեկավարություն. 2 կմ հեռակայություն վրա, ուղղակի ղեկման ժամանակ նա իր արկով ջարդում ե ամեն մի տանկ:

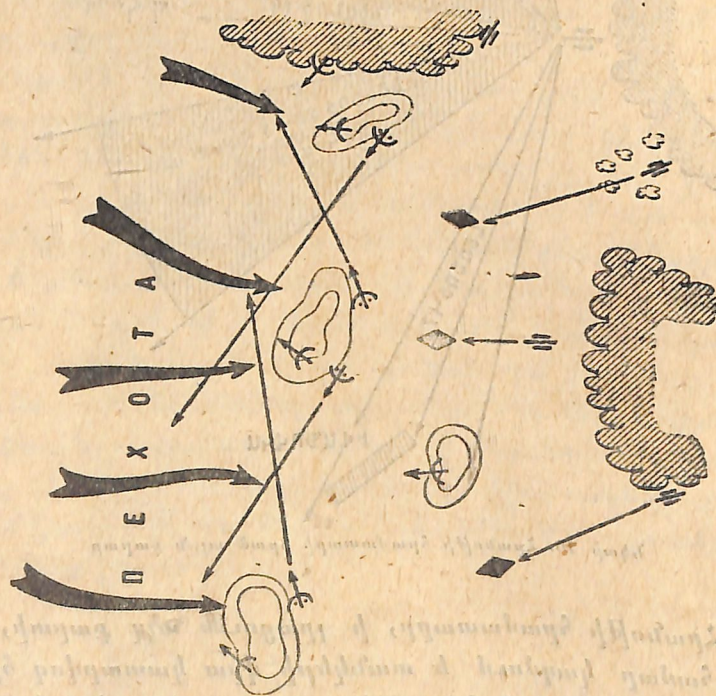
Գնդալին հրետանին տանկերի դեմ կռիվ ե մղում, մասնատվելով առանձին հրանոթների, բաց դիրքերից: Առանձին հրանոթի հրամատարը, տանկերի դեմ կռիվ մղելու խնդիր ստանալով, ուսումնասիրում ե այն ուղղությունը, վորտեղ կարող են լեռան գալ տանկերը, դիրք ե ընտրում թնդանոթի համար, չափում ե մինչև տեղական առարկաները լեղած հեռավորությունը և հրաձգալին քարտ ե կազմում: Այդ քարտի վրա նա գծում ե սեկտորները տանկավտանգավոր ուղղությունների վրա և այդ սեկտորների վրայի կողմնորոշների հեռավորությունները, իսկ հետո մեր հետևակի կողմից գրավված տեղերը, վորոնցում հրաձգությունը հնարավոր ե միմիայն մեր զորքերի ղլխավերեից (նկար 16):

Նկար 16. Հրանոթի հրամատարի հրաձգալին քարտը

Հրանոթի հրամատարը, ի լրացումն այդ քարտի, իրեն համար կազմում ե տանկերի վրա կատարվող հրաձգության համար կանխումների աղյուսակը, լեռը նրանք հակատի լերկարությունը շարժվելիս լինեն:

Պաշտպանության շրջանում մեծ մասամբ կառուցված կլինեն ականային դաշտեր և ճարտարագիտական այլ փակոցներ: Ուստի տանկերի վրա տեղի ունեցող կրակը մեծ մասամբ ճակատային կլինի, վորն ամենից շատ ձեռնտու չէ նշանառության և հրաձգության դիպուկության տեսակետից: Թնդանոթի կրակի զուգակցումը գնդացիների կրակի հետ հնարավորություն է տալիս միաժամանակ կռիվ մղելու թե՛ տանկերի դեմ և թե՛, այն հետևակի դեմ, վոր շարժվում է տանկերի յետևից: Կրակի ալդպիսի զուգակցությունը մեծ հաջողությամբ ոգնում է չետ մղելու տանկերի և հետևակի գրոհը (նկար 17):

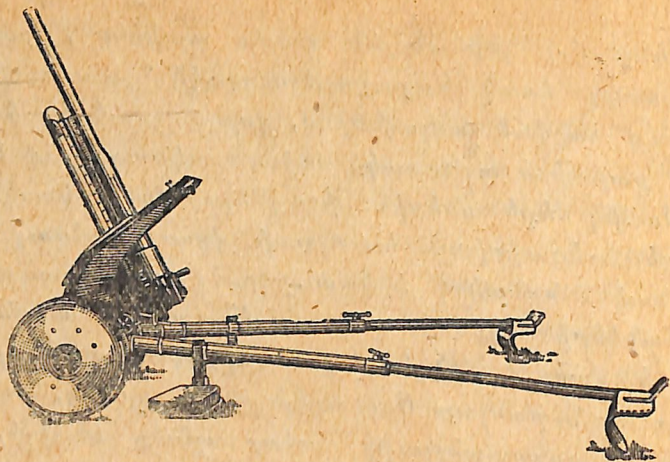

Նկ. 17. Առանձին հրանոթի և հետևակի մասն ուտորաբաժանումների կռիվի սխեման

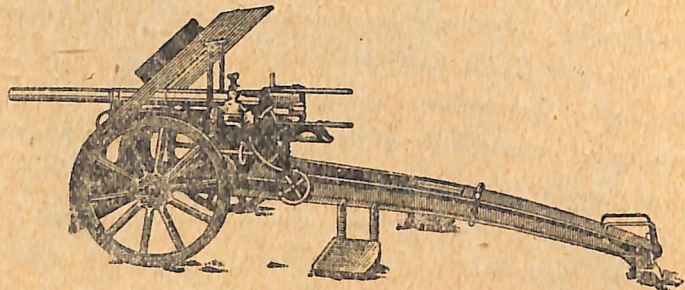
Հենց վոր լերևան են գալիս տանկերը, հրանոթի հրամատարը կրակ է բացում ուղղակի նշանառությամբ առաջուց հաշված տվյալներով, վոր մտցված են հրաձգային քարտի և աղյուսակի մեջ: Կրակն ուղղում են ամենամոտիկ մեքենաներին. փչացնելով մեկը, կրակն անմիջապես տեղափոխում են մյուսի վրա: Հրաձգությունը շարունակ 1 նռնակով է կատարվում (առանց հապաղիչի):

Տանկերի ձեղքման դեպքում թնդանոթն անընդհատ կրակ է վարում մինչև կիպ մոտակից կատարած հրաձգությունը ներառյալ: Յուրաքանչյուր մարտիկ, հրանոթի համրանքի յուրաքանչյուրի համար պետք է հիշի, վոր վորքան ավելի համառ ու համարձակ է կատարվում հրաձգությունը, այնքան իր հետևակն ավելի լավ է պատրաստվում տանկերին հանդիպելու համար:

Գնդային հրետանու առանձին հրանոթների հաջող աշխատանքը, տանկերի դեմ կռիվ մղելիս, ընդգծում է համաշխարհային խմբերիալիստական պատերազմի փորձը: Բաց մեր խաղաղ ուսուցման փորձն ել վկայում է այն մասին, վոր առանձին հրանոթները, չնայած տանկերի շարժման աճող արագությանը (տանկերի մարտական արագությունը մինչև 15 կիլոմետր է) և, անցյալի հետ համեմատած, ավելի լավ զրահավորմանը, կարող են միանգամայն հաջող հետևանքների հասնել: 1931 թ. ջոկատային պարապմունքների ժամանակ հրանոթների շատ հրամատարներ և հրանոթային համրանքներն ամբողջովին վերցրած, իսկական հմտություն են ցուցաբերել հակառակորդի տանկերի դեմ կռիվ մղելու գործում:

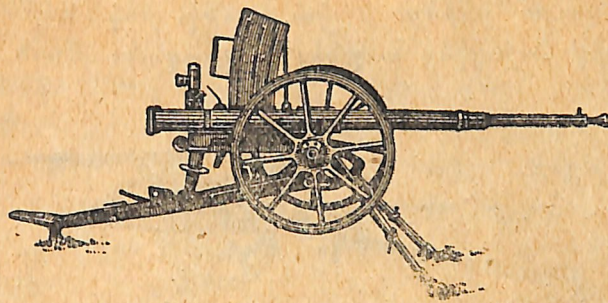

Նկար 18. «Բոֆորտ» 47 մմ-ոց թնդանոթ

Նկար 19. «Բոֆորտ» 37 մմ-ոց թնդանոթ

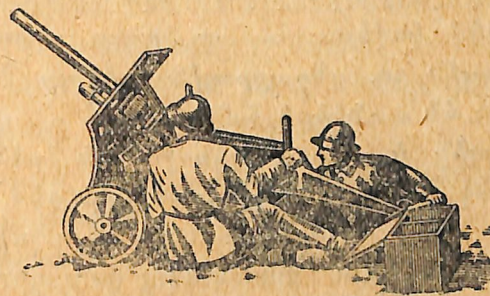
Այսպես, որինակ՝ Լենինգրադի ռազմական շրջանի շոկատային պարապմունքների ժամանակ կապույտների տանկերը գլուղը ներխուժեցին։ Կարմիր կողմի հրանոթի հրամատարը խճուղու խաչմերուկի վրայի լավ քողարկված դիրքից տանկը մոտ թողեց իրեն, գրեթե մինչև կիպ մոտենալը և կարողացավ նրա վրա 4 արկ արձակել։ Հակառակորդի (կապույտների) հետևակի մոտենալու ժամանակ հրանոթը լեռ քաշվեց ու նոր ծածկարան գրավեց, վորտեղից նորից շատ հաջող կրակ էր վարում հարձակվող տանկերի վրա։

Նկար 20. Երկհեծի 20 մմ-ոց թնդանոթ

Այդ նույն շոկատային պարապմունքների ժամանակ այսպիսի դեպքեր են լինել։

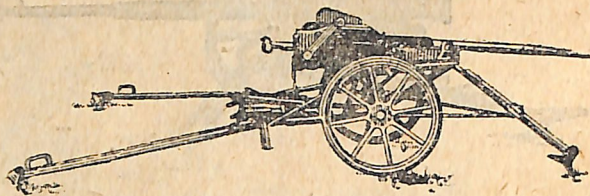
Կապույտների տանկերը, ոժանդակելով հետևակի հարձակմանը, աննկատելի կերպով զուրա լեկան անտառի լեզրի լեռեից և շարժվեցին 5-րդ վաշտի շրջանի վրա։ Վաշտում ուշադրությամբ հետևում էին տանկերին, և, լերը նրանք անցան առանձին բակի մոտից, վաշտի գապավորման խորքից թնդացին ձիգերը—մեկ, լեռկու, լեռերը։

Նկար 21. Լենական 47 մմ-ոց հրանոթ

Այդ հակատանկային հրանոթի հրամատարն էր, վոկրակ էր վարում տանկերի վրա նախապես կազմած հրաձգային քարտի համաձայն։ Դրա հետևանքով միջնորդը

շարքից դուրս բերեց յերկու տանկ, իսկ մեկին այնու-
ամենայնիվ հաջողվեց անցնել պաշտպանության խորքը:

Նկար 22. Մադոսեն գործարանի 20 մմ-ոց թնդանոթը

ՋՈՒԸ ՏԱՆԿԻ ԴԵՄ

Մենք պատմեցինք այն մասին, թե ինչպես կարելի
է կասեցնել տանկերի շարժումն արգելքներով, ինչպես
տանկերի դեմ կռիվ են մղում ինքնաթիռները, հրետա-
նին, հրետանային առանձին հրանոթները, տանկերը:
Բայց ինչպես կարող ե տանկերի դեմ կռիվ մղել հրաձ-
գային կամ գնդացրային շուկը: Ինչպիսի միջոցներ ունեն
տանկերի դեմ կռվելու համար իրենց տրամադրության
տակ հրաձգային ու գնդացրային շուկերը: Գուցե նրանք
անպաշտպան են տանկերի հանդեպ:

Հրաձգային և գնդացրային շուկերն իրենց տրամադ-
րության տակ՝ հակառակորդի տանկերի դեմ կռիվ մղելու
բավականին հզոր միջոցներ ունեն: Այդ միջոցներն են՝
հրացանների, ձեռքի ու հասոցավոր գնդացիրների կրակը,
ձեռքի նռնակների կապոցները յեվ քիերը: Տանկի դեմ
հրացանային նռնակների կրակը հազիվ թե վորևե ոգուա-
բերի:

Բայց նախ քան մարտում տանկերի դեմ կռվի այդ մի-
ջոցների կիրառման մասին խոսելը, կանգ առնենք այն

բանի վրա, թե ինչպես պետք է դասավորվել պաշտպա-
նության ժամանակ, և չե՞րբ, ինչ դեպքերում հրաձգային
կամ գնդացրային շուկը պետք է կրակ վարի տանկի դեմ:
Տանկերի լետեից, մոտավորապես 200-ից մինչև 600 մ
հեռավորության վրա գնում ե հետևակը: Վերջն ե ավելի
անեղ հրաձգային և գնդացրային շուկի համար,—հակա-
ռակորդի տանկը, թե՛ նրա հետևակը, վոր գնում ե տան-
կի լետեից:

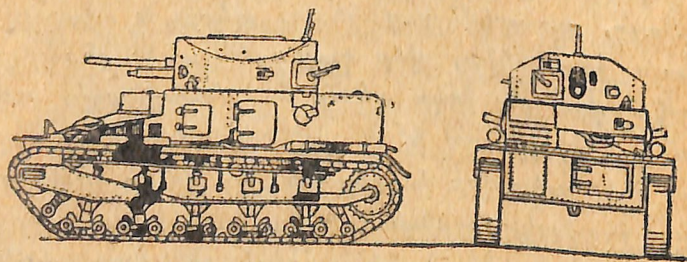
Տանկը շատ սահմանափակ դիտողութիւն ունի. տան-
կի միջից դժվար ե դիպուկ կրակ վարել: Տանկը չի կարող
ինքնուրույն կերպով վայրն իր ձեռքում պահել, չի կարող
իրեն համար առանձին մարդկանց նսան ընտել: Նա մի-
այն ճանապարհ ե հարթում իր հետևակի համար, իսկ
հետևակը և՛ հիանալի տեսնում ե, և՛ հրաշալի կերպով իր
ձեռքում պահում ե վայրը, դիպուկ կրակում ե և բռնա-
մարտ ե մղում: Պաշտպանվող շուկի համար շատ ավելի
վտանգավոր ե տանկի լետեից չեկող հետևակը, քան ինքը
տանկը, վորը վերջի վերջո կարելի չե թողնել մեր մոտով
անցնելու,—Չե՛ վոր մեր կանոնագիրքն իզուր չե ուղղակի
մատնանշում, վոր յեթե տանկը չի նկատել խաւմասավորված
ջուկը, ապա ջուկն իրավունք չունի տանկի վրա կրակ բա-
նալու, վորպեսզի իրեն չհայտարարի:

Քողարկումը շուկի ամենակարևոր գեներն ե տանկի
դեմ: Բայց, քողարկվելուց հետո, պետք ե աշալուրջ հե-
տեւել այն հետևակին, վոր գալիս ե տանկի լետեից: Այդ
հետևակի վրա չե՛լ շուկը պետք ե հանկարծակի, ուժեղ և
կործանիչ, ավելի լավ ե՛ թեւային կրակ բանա: Այդ ժա-
մանակ շուկի գլխավոր խնդիրն ե՝ տանկերի հետեից հար-
ձակվող հետևակը անշատել նրա տանկերից, վորովհետեւ
տանկերն առանց հետևակի անուշի չեն հրաձգային կամ

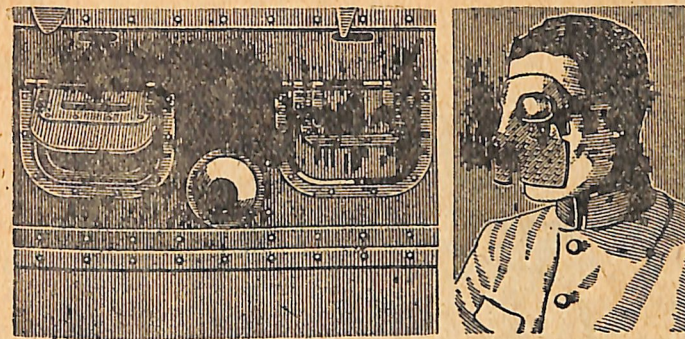
գնդացրային ջոկի համար, չեթե նա լավ խրամատավոր-
վի և քողարկվի, նույնիսկ այն դեպքում, չեք տանկերը,
ջոկը հայտարարելուց հետո, հարձակվեն նրա վրա:

Տանկից փախչել վոչ մի դեպքում չի կարելի, — նա, մի-
յեմույնն է, իր գնդակներով փախչողի յետեվից կհասնի-
իսկ յեթե սանկը նկատել է կրակային կետը յեմ նրա վրա
յե ռաբոմում, պե՛տ է սանկի դեմ վնասական կռվի բը-
նովել: Ահա հենց այդ դեպքերումն էլ տանկի վրա պետք
է կրակ բանալ, տանկը 200—100 քայլի վրա մոտ թող-
նելով:

Բայց տանկը 5-ից մինչև 55 մմ հաստությամբ լավ
զրահ ունի: Այդ զրահը սովորական գնդակով չես ծակի:
Բայց տանկը ձեղքեր ունի, վորոնց միջով նայում են
վարորդը (նկար 23—24), գնդացրորդը կամ հրետավորը.
չեթե նրանց շարքից դուրս բերենք, ապա տանկը կամ
նույնպես դուրս կբերվի, կամ կկորցնի իր մարտունա-
կությունը: Բայց տանկի ձեղքերը փոքր են, նրանց գըն-
դակ զիպցնել շատ դժվար է, սակայն լավ մարզված լավ
հրաձիգը կարող է զիպցնել: Յեթե գնդակը նույնիսկ չը-
գիպչի էլ ուղղակի տանկի ձեղքին, այլ նրա մոտերքին,
նա այնուամենայնիվ կարող է վիրավորել՝ և շատ լուրջ
կերպով՝ վարորդին կամ գնդացրորդին արձձի ցալքուն-
ներով:

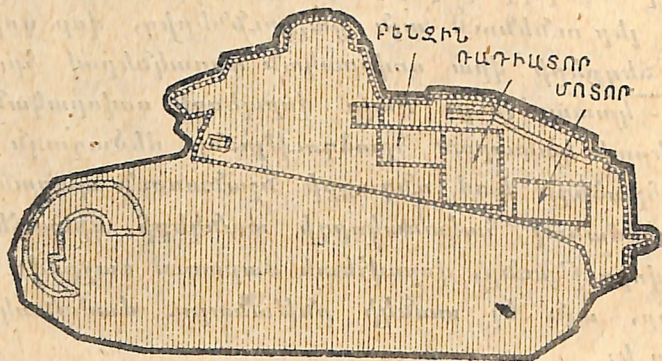
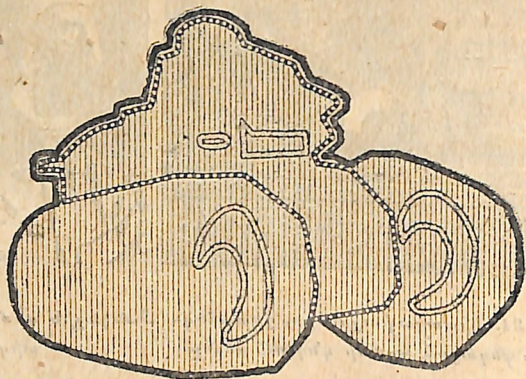
Նկար 23. Վիկիկերտ տանկի զիտաճեղքերն ու յերգիկները

Նկար 24. Դիտակափոխները, զիտաճեղ- Տանկային զիմակ պողպա-
քերը և գնդացրի համար գնդաձի բունը տից

Համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի ժա-
մանակ տանկերի վարորդների վնասվածքների մոտ 50%
տեղի չեր ունենում այն ցալքուններից, վոր գոյանում
էին ձեղքերի վրա սովորական գնդակներով հրաձգու-
թյուն կատարելուց: Բայց վորպեսզի սովորական գըն-
դակներով կատարած հրաձգությունը մեծագույն ոգուտ
տա, հրաձիգը կամ գնդացրի նշանառուն պարտավոր է
ճիշտ իմանալ հակառակորդի տանկերի զիտաճեղքերի
դասավորությունը, վորովհետև մարտում «աչքով» դրանց
գտնելը, այն էլ տանկի ընթանալու ժամանակ, շատ
դժվար է:

Խոշոր հարվածելիություն հասնելու համար, տանկերի
վրա հրաձգությունը պետք է կատարել զբաղադր գնդակ-
ներով հրացաններով ձեռքի կամ հաստոցավոր գնդացրով,
հակատանկային հրացաններով ու գնդացիրներով: Այդ
գնդակը ծակում է տանկային զրահը, բայց պետք է
աշխատել զիպցնել տանկի ամենակենսական մասերին,
որինակ՝ մատորին, կամ այն տեղերին, վորտեղ գտնվում
է տանկի սպասարկու խումբը (նկար 25):

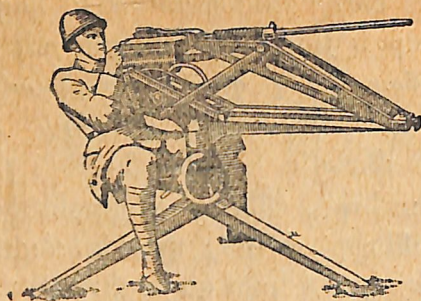

- ՏԱՆԿԻ ՄԱՍԵՐԸ, ԿՈՐ ԽՈՅԵԼԻ ՅԵՆ ԶՐԱՎԱԿԱՐ ԳՆՏԱԿՆԵՐԻ ՅԱՄԱՐ:
 — ՄԱՍԵՐ, ԿՈՐ ԽՈՅԵԼԻ ՅԵՆ ՄԱՍՆ ԻԱԿԱՏԱՆԱԿՅԻՆ 13-Ը, ԻՇԽԱՆՆԵՐԻ և ԳՆՏԱԿՆԵՐԻ ՅԱՄԱՐ:
 — ԲԵՐԵՎ ԱԿԱՆԱՆԵՏԻ ՅԱՄԱՐ ԽՈՅԵԼԻ ՄԱՍԵՐԸ:

Նկար 25. Տանկի խոցելի մասերը

Տանկի գրահի ամենահաս շերտը քամատումն է, կող-
 ֆերի գրահն ավելի բարակ է յեվ ել ավելի բարակ է
 գրահը վերելում: Այդ պատճառով ել զրահահար գնդակ-
 ներով ոգտակար է կրակ վարել տանկի կողքերի և
 վերեի մասի վրա: Տանկի վերելի մասին կարելի յե
 կրակել իննաթիռներից, ծառերից, սներից, ջաղացներից
 յեվ ուրիշ բարձր առարկաներից, վորոնց վրա հրաձգին
 նսեցնել հակասանկային հրացանը կամ գնդացիրը ձեռ-
 քին: Տանկերի դեմ զրահահար գնդակների ամենագործուն
 կրակը գնդացրային կրակն է: Մեր կանոնագիրքը ճիշտ
 մատնանշում է, վոր մեկ տանկի դեմ կարող են հաջող
 կռիվ մղել յերեք գնդացիր:

Զրահահար գնդակների բավականին շատ տիպարներ
 կան: Տեղեկություն կա, վոր Գերմանիայում հնարել են
 ալպեյա կոչված ուլտրազնդակ (գերգնդակ), վորը 1600
 — 1700 մ վայրկ. սկզբնական արագություն ունի: Այդ-
 պիսի գնդակն ընդունակ է ծակել 12 մմ-ոց զրահը
 50 մ հեռակայությունից: Գնդակն արձակվում է հատուկ
 հրացանով, նա զրահահար չէ, և նրա հսկայական ծակող
 ուժը հիմնված է չափազանց մեծ սկզբնական արագու-
 թյան վրա: Ֆրանսիական Գոչկիս գնդացրի (նկար 26)
 գնդակը 300 մ հեռակայությունից ծակում է նորա-
 գույն տանկի 25 մմ-ոց զրահը, տանկ, վորի զրահի վո-
 ռակը շատ բարձր է: «Բրեզ» գնդացրի գնդակը 100 մ
 հեռակայությունից ծակում է ժամանակակից տանկի
 29 մմ-ոց զրահը: Կարմիր բանակի զրահահար գնդակները
 և հակատանկային հրացաններն ու գնդացիրներն իրենց
 վորակով և ծակող ուժով, իհարկե, չեն զիջի ոտարե-
 կրյա տիպարներին:

Նկար 26. Ֆրանսիական «Գոչկիո»
գնդացիներ 13,2 մմ տրամաչափի,
ուճիվներալ դաշտային հաստոցի
վրա, վերելիչա նշանների վրա
հրաձգության համար դրույթամբ:

ՆՈՆԱԿԸ ՏԱՆԿԻ ԹՐԹՈՒՐԻ ՏԱԿ ՆԵՏԵԼ

Յեթե տանկը կանգնեցնել չի հաջողվել վոչ սովորական, վոչ ել զրահաձուր գնդակներով, նրա դեմ պետք է գործել ձեռքի նռնակներով, նրանց միացնելով, 3—5 հատ մի կապոց կազմելով:

Նոնակների այդպիսի կապոց պատրաստել ու օգտագործելի քրթուրի օտակ նետել պետք է կարողանա յուրաքանչյուր մարտիկ: 1914 թ. տիպարի նռնակի 3—5 հատից բաղկացած փունջը պինդ կապում են թուկով կամ մետաղալարով այնպես, վոր նռնակները կարելի լինի դարձնել միայն մեծ ուժով: Բոլոր նռնակները, բացի մեկից, կապում են կոթերը դեպի մի կողմը, իսկ մեկը գնում են կոթը դեպի մյուս կողմը: Այդ նռնակի կոթից բռնած մարտիկը պահում է վողջ կապոցը, նախքան տանկի թրթուրի տակ այն նետվելը: Նա պալթում է առաջինը և պալթեցնում է մյուս նռնակները:

Յեթե տանկի վրա նետելու համար Միլսի սխեմայի նռնակներն են նշանակված, այդ նռնակները պինդ կապում են տուրակի մեջ այնպես, վոր մեկ նռնակի պատիճը դուրս ցցված լինի:

Ամենից լավ է նռնակների կապոցը նետել կանգնած

կամ ծնկից կրակելու խրամատից, նշան բռնելով տանկի թրթուրի տակ: Լավ մարզված մարտիկը կարող է այդպիսի կապոցը նետել 13—15 մ հեռավորությամբ: Այդ տեղի կոնսենս տանկի ընթացքի 3—4 վայրկյանի ընթացքում, չեթե նա շարժվում է մեկ ժամում 15 կմ առաջընթացով: 1914 թ. նոնակը պալթում է 4 վայրկյանից հետո: Ուրեմն նոնակը տանկի թրթուրի տակ պետք է նետել այն ժամանակ, չեթե տանկը մարտիկից դտնվում է մոտավորապես 25—30 մետրի վրա:

Պատկած հրաձգության համար խրամատից նոնակը կարելի չէ նետել միմիայն ծնկի վրա բարձրացած կամ կանգնած: Տանկը հարկավոր հեռակայնության վրա մոտ թողնելուց հետո, մարտիկը պետք է արագ վտարի կանգնի կամ մի ծնկի վրա բարձրանա, նռնակների կապոցը նետի տանկի վրա, աշխատելով դիպցնել թրթուրի տակին, նրա շարժման ճանապարհին, և նույն մոմենտին ինքը պետք է ընկնի խրամատի մեջ: Այդ բոլորը պետք է տեղի 2 վայրկյանից վոչ ավելի: Նոնակները թրթուրի տակ ամենից լավ է կողքից նետել:

Նոնակներ նետելու համար ջոկի հրամատարը սովորաբար չեղիու մարտիկ է նշանակում, յուրաքանչյուրին նռնակների կապոց (տուրակ) տալով: Ջոկերի մնացած մարտիկները պետք է պատրաստ լինեն կրակ բանալու տանկի սպասարկու խմբի վրա, վորովհետև տանկի փշաճանալուց հետո նրա խումբը կփորձի թողնել այն ու թաղանթել:

Մարտիկները նետում են նռնակների կապոցները մեկը մյուսից անմիջապես հետո, այն հաշվով, վոր չեթե մեկը չդիպչի, ապա մյուսը կդիպչի: չեթե կապոց դիպչելու դեպքում, հարվածումն էլ ավելի հուսալի կլինի:

Տանկի թրթուրի տակ նռնակների նետումը մարտիկից պահանջում է լավ մարզվածություն, քաղաքական-բարոյական բարձր կայունություն, հաստատ կամք, վրձնականություն ու համառություն: Մարտիկը պետք է սողորված լինի հակառակորդի տանկը, ինչ գնով ել վոր լինի, շարքից դուրս բերելու ձգտումով և այն համոզմունքով, վոր այդ կարելի չե անել:

1931 թ. ճամբարային շրջանի մանյովրներն ու ջոկատային ուսուցումները մեզ մի քանի ցայտուն որինակներ են ավել՝ տանկերի գեմ նռնակների ոգնությունը մարտիկների հաջող կռվելու: 70-րդ հրաձգային գնդի կողմից տակտիկական խնդրի լուծման ժամանակ «հակառակորդը» հարձակման անցավ, ըստ վորում հետևակի գրոհին ռժանդակում ելին տանկերը: Տանկերն առաջին հերթին յերեվան յեկան 1-ին գնդացրային վաշտի տեղամասում, գնդացրային կրակային կետի մոտերքում, վորտեղ, ի միջի ալուց, գտնվում եր կարմիր բանակային Գորդեյեվը: Հենց վոր տանկերից մեկը շատ մոտեցավ, ընկեր Գորդեյեվը նրա թրթուրի տակ մի կապոց նռնակ նետեց: Նետումն այնքան հաջող եր, վոր միջնորդը շարքից դուրս հանեց տանկը: Ընկեր Գորդեյեվը իր գործողությունների համար պարգև ստացավ:

Դեպքեր են լինում, վոր տանկերի հետ հանդիպելու ժամանակ ավելի բարդ պարագա չե ստեղծվում:

— Յես ուղարկվել ելի Մարիեվկա գյուղը հետախուզելու, — պատմում է ջոկի հրամատար ընկ. Գրիշկովը: — Ճանապարհը դժվար պիտի լիներ, տեղ-տեղ՝ անտառի միջով: Մենք դուրս յեկանք ժամը 14-ին և ժամը 16-ին անցանք ճանապարհի մեծ մասը, ըստ վորում հարկ չեղավ կտրել անցնել անտառը: Անտառի այն կողմը, նրա

բոլորքից մոտավորապես 1 կմ վրա մենք հանդիպեցինք հակառակորդի յերկու տանկետիկայի: Այդ միանգամայն անակնկալ յեղով: Փոքր թիվում խանգարում եր մեր դիտողությունը, այդ պատճառով ել մենք չեյինք կարող նրանց ավելի շուտ նկատել:

— Դեպի կամրջակը, թիվումների մեջ, դաշտային պրշավով մա-ա-արշ, — յես հրաման տվի:

«Հակառակորդը» դեռ չկարողացավ մեզ վրա կրակ բանալ, յերբ իմ բոլոր կարմիր բանակայիները մանր խմբակներով ցրվեցին դաշտում:

Խիտ թիվում բոլորը հավաքվեցին: Յերբ դիտակալները գեկուցում ելին ինձ, վոր տանկետիկաների յետետեվում արդեն վոչինչ չի յերևում, յես հրամասարին ա-րագորեն գեկուցադիր գեցի յեվ ուղարկեցի այն ընկ. Կուզմիևի ձեռնով վորի ձին ամենադիմացկունն ու ամենա-արագն եր:

Դրանից հետո յես հրամայեցի յերկու կապոց նռնակ պատ բառել, իսկ ավագ ձիապանին՝ ձիերը հեռու տանել անտառի մեջ: Միաժամանակ յես ձիապանի հետ պայմանավորվեցի ազդանշանի մասին, վորի համեմատ նա պետք է անհապաղ ձիերը բերեր:

Յերբ թիվում մենք նռնակներ ելինք կապում, մեր մոտով մեկը մյուսի յետեից արագ անցան տանկետիկաները: Հենց վոր նրանք անհետացան անտառում, յես հրամայեցի չորս մարտիկներին արագ քանդել կամրջի յերեսը, յերկուսին՝ դուրս գալ անտառի բոլորքը դեպի «Հակառակորդի» կողմը և դիտողություն կատարել, մնացածներին՝ քողարկվել գետակի ափին, իսկ մեկին՝ նռնակների կապոցները ձեռքին, ճանապարհի մոտ, նրանցից մի քիչ հեռու պառկել:

Յերկար սպասելու մեզ համար հարկ չեղավ: «Հա-
կառակորդ»-ի մեքենաները հանդիպեցին մեր պահպանու-
թյանը և սկսեցին յետ գնալ: Բայց հենց վոր առաջին
տանկետի կանգ առավ քանդած կամրջակի մոտ, ճանա-
պարհի մոտ պառկած ընկ: Սկսելով նռնակների կապոցը
նետեց յետևի տանկի վրա: Առջևի տանկետի գնդացի-
ներով կրակ բաց արեց թիկերի վրա, բայց մարտիկները
լավ քողարկված էին և լավ բնական ծածկարան ունե-
ին:

Մի քանի րոպե մարտից հետո, ընկ. Ռատկոին հաջողվեց
նետել նռնակների իր կապոցը: Յերկու տանկետի կաներն
եւ միջնորդի կողմից շարքից դուրս բերվեցին:

ԿԱՆՈՎԿԱՅԻ ՄԱՐՏԸ

1920 թ. Դեկտեմբերի վրա տեղի ունեցած մարտերի ժամա-
նակ մի դեպք է լեզել, լերը մի մարտիկ՝ 458-րդ գնդի
3-րդ վաշտի ջոկի հրամատար ընկ. Իսայեվը՝ Կախովկայի
մոտ շարքից դուրս է բերել սպիտակ գվարդիականների
տանկը: Այդ դեպքի մասին պատմում են այսպես.

Գիշերն արդեն լուսանալու մոտ էր, բայց մարտիկ-
ները դեռ մտադրութուն չունեցին ննջելու, — սպասում
էին հակառակորդին, վորը միայն մութն ընկնելուց հետո
զադարեցրեց զորհները: Ականջները սրեցին.

— Սպասեք, տղեք, կամաց... մի տեղ դողանջում ե՞

չենց միանգամից խրամատներում բոլորը քարացան:
Հարյուրավոր աչքեր հռեցին նախալուսաբացի մթու-
թյան:

— Դղրդում ե... մեքենա չե գալիս...

— Այստեղ, — սահմանեց ընկ. Իսայեվը և նույն րո-
պեին եւ նախազգուշացրեց՝

— Դեհ, տղերք, չվախենալ... դործը չփչացնեք:

Պողպատի զրնգոցն ու մոտորի ձայնն ավելի պարզ
լսելի դարձան, և ահա վերջապես աջ կողմի ձորակից
դանդաղ, կրիայի նման, դուրս սողաց տանկը:

Մեր հրետանին կրակ բաց արավ: Մի քանի վայր-
կյանից հետո տանկի մոտ սև սյուներ բարձրացան: Տան-
կը դանդաղ, ինչպես զորահանդեսում, շարունակում էր
շարժումը դեպի մեր լարավաղիցները: Խրամատնե-
րում, չնայած աղմուկին ու դղրդոցին, շշուկով էին խո-
սում, կարծես, վախենում էին խրանեցնել մոտեցող զա-
վանին: Շշուկով եւ կարգադրութուն արին.

— Տանկի վրա հրացաններով կրակ բաց չանել, նըռ-
նակները պատրաստել, նետել հրամանով...

— Գնդացիները պատրաստել կրակ բանալու հա-
կառակորդի կենդանի նշանների վրա:

Տանկն այդ ժամանակ տրորեց մետաղալարը: Մեր
հրետանին կրակը դադարեցրեց: Գորշ մեքենան մոտե-
ցավ մեր խրամատի պատվարին, թնդանոթի փողաբերանը
դանդաղորեն դարձրեց խրամատի վրա, նենդամտորեն
զոռաց և ծխի մի քուլա դուրս նետեց բոցի հետ միա-
սին... Պատվարի վրա փոշի բարձրացավ:

Կիպ մոտիկից տանկի միջից կտկտաց գնդացիը:
Մարտիկները մի կողմը նետվեցին: Շփոթվեցին: Լավե-
ցին վերավորների հառաչանքները: Խրամատից մոտ
հարյուրհիսուն մետրի վրա լերեվացին հակառակորդի
շղթաները:

— Տուր տանկը: Ուռ-ուռ:

Ընկ. Իսայեվը, մի կապոց նռնակ թափահարելով ա-
ռաջ դուրս պրծավ:

Մի քանի ցատկումներից հետո նա արդեն տանկի

մոտ եր, վեր բարձրացրեց կապոցը և թրթուրի տակ նետեց այն:

Խլացուցիչ պայթյուն տեղի ունեցավ,—տանկը ցրնցվեց ու կանգ առավ: Նրան շրջապատեցին ամեն կողմից: Իսայելին պայթումը մի կողմը շարտեց: Նրա մոտ վազեցին մարտիկները:

— Ահա տես՞ք... Ախր տանկերը սարսափելի չեն,— հազիվ արտասանեց Իսայելը և հենց մարտիկներին ձեռքին ուշաթափ լեզավ:

Յերեք շաբթից հետո Իսայելը նորից զորամաս վերադարձավ և 51-րդ զինվորիայի հետ միասին գրոհեց Պեղեկոպը:

ԲԱՅ ԹՈՂՆԵՆԻ ՏԱՆԿԸ ԽՐԱՄԱՏԻ ՎՐԱՅՈՎ

Ապա ի՞նչ պիտի անել, յեթե հակառակորդի տանկը, չնայած հրացանների ու գնդացիների կրակին, ելի կըշարժվի խրամատավորված ջոկի վրա: Գուցե ջոկի մարտիկներն արդեն սպանված են: Բոլորովին վոչ: Մարտիկները պետք է թագնվեն խրամատի մեջ, ըստ վորում, տանկեր սպասելիս, խրամատը պետք է նեղ լիվ խոր փորել: Տանկը կանցնի խրամատի վրայով, առանց մարտիկներին զիպչելու, կգնա պաշտպանություն խորքը, իսկ մարտիկներն իրենց կրակի ամբողջ ուժով կհարվածեն հակառակորդի հետևակին, վոր փախի և տանկերի լետևից:

Ահա, որինակ՝ ընկ. Զամայտինի ջոկը կատարեց իր խնդիրը տանկերի հետ հանդիպելիս ուսուցման ժամանակ,— լայն ճակատի վրա պաշտպանություն վերաբերյալ խնդիրը կատարելիս Մալայա գյուղից զեպի հյուսիս-արևմուտք:

Գնդացրային հեծելավաշտի առաջին դասակը խնդիր ստացավ—գնդակոծել յերկու թրավոր հեծելավաշտերի միջև յեղած արանքը:

— Խոր խրամատ փորել,—հրամայեց գնդացրի պետ՝ Կուրսանտ Զաբոտինը:

Արագ սկսեցին փորման աշխատանքը: Մի ժամից հետո խրամատը պատրաստ եր, իսկ «հակառակորդը» չըկար: Միայն դանդաղ հրաձգություն եր լսվում հարևան գնդի տեղամասում:

Նռնակների կապոցները ձեռքի տակ են, իսկ «մաքսիմկան» (Մաքսիմի գնդացի) ահուկի նայում է դեպի հակառակորդի կողմը: Հարևան գնդի տեղամասում հրաձգությունն ուժեղացել եր:

— Հարևան գնդի վրա յե գնում,—ասաց գնդացրի պետը, և հենց նույն մոմենտին զիտողը բարձրաձայն գոռաց:

— Տանկերը:

Առջևում, վայրի ծալքերի լետևից դուրս սողացին տանկերը: Մեկ, յերկու, յերեք... Յետևից ելի... Մեկն ուղիղ գնդացրի վրա եր շարժվում:

100 մետր մնաց:

— Կշախձախի,—շփոթվեց մարտիկ Դիդենկոն:

— Գնդացիները խրամատի մեջ, ինքդ հատակի վրա,—

հրաման տվեց Զաբոտինը:

Մի վայրկյանում գնդացիները խրամատի մեջ եր, իսկ տանկի տակ նռնակների կապոցներ թռան:

— Այդպես դրան... ճիշտ է:

Յերկու կապոց մեկը մյուսի լետևից «պայթեցին» հենց տանկի քթի տակ:

Տանկը «շարքից դուրս է բերված», բայց լետևից մեկն է գալիս, իսկ նռնակներ չկան: Գնդացրորդները

խորը խրամատի հատակի վրա ընկան և այդ ժամանակ տանկը, թխթխկալով ու նրանց վրա հող թափելով, անցավ խրամատի վրայից:

— Անցնի՛վ...

Վերկացան:

— Գնդացիքը տեղը դնել: Հետևակի վրա... Կրակ: Մի վայրկյանից հետո խոսեցին գնդացիները: Տանկերը հրանոթների վրա դուրս լեկան: Նրանցից մի մասը շարքից դուրս բերվեց, իսկ մնացածները, տեսնելով, վոր իրենց հետևակը կանգ է առել, լեռ դարձան: Հետևակը, անսպասելի կերպով ուժեղ կրակի հանդիպելով, շարքից դուրս բերվեց միջնորդի կողմից: Գրոհը լեռ շարժվեց:

«Մարտից» հետո մարտիկներն իրենց տպավորություններն ելին պատմում: Պարզվեց, վոր գնդացրային զստակը, գերակետիկ Վոլկովի ղեկավարությամբ, իսկական հարվածային աշխատանքի նմուշներ ցույց տվեց տակտիկական մեծ պարագմունքների ժամանակ նա 4 տանկ և 2 տանկետկա շարքից դուրս բերեց:

Հետեվակը շարժվում է տանկերի լեռնվից մոտավորապես 200—600 մետրի վրա: Բայց լեթե այդ հեռավորությունը նույնիսկ 200 մետրից ել պակաս լինի, այնուամենայնիվ պաշտպանվող շուրջ բավական ժամանակ կունենա վորպեսզի նրա վրա ուժեղ, խիտ և կործանիչ կրակ բանա: Պաշտպանվող շուրջ միանգամայն բավական ժամանակ ունի, վորպեսզի ջախջախի հակառակորդի հետեվակը, նրան անջատի իր տանկերից, իսկ տանկերն առանց հետեվակի չեն կարող իրենց ձեռքում պահել զրաված տարածությունը:

Այն դեպքերում, չերբ պաշտպանվողը ժամանակ չի ունեցել կանգնած հրաձգության համար խրամատ փորելու, և մարտիկները կարողացել են միայն փոքր խրա-

մատներ փորել պառկած կրակելու համար, պետք է թագնելվել վայրի ծալքերում և քողարկվել: Պետք է թողնել, վոր տանկն անցնի պաշտպանություն խորքը, և կրակ բանալ հակառակորդի հետևակի վրա: Կախովկայի մոտի մարտում 1920 թվին սպիտակների տանկերի մի մասն այնուամենայնիվ կարողացել է խրամատների վրայով մեր թիկունքն անցնել: Բայց այստեղ դրանք վոչնչացվեցին մեր հրետանու կողմից, և կարմիր մարտիկները, թողնելով, վոր տանկերն անցնեն խրամատների վրայից, սպիտակ հետևակի դատաստանը տեսան:

1931 թ. Նիկատային ուսուցման ժամանակ դեպքեր են լեղել, վորոնք հատկապես վառ կերպով ընդգծում են պաշտպանություն ընդ միջոցների համագործակցությունը տանկերի դեմ կռիվ մղելու ժամանակ:

85-րդ հրաձիգ գնդի 2-րդ գնդացրային վաշտի առաջին զստակը խնդիր է ստացել՝ գրավել պաշտպանություն այն շրջանը, վոր գտնվում է լեռնա առանձին ծաթից դեպի արևմուտք լեղած բարձրունքի վրա և այն հաշվով զստավորել, վոր կարելի լինի կրակ վարել՝ դեպի աջ—4-րդ վաշտի տեղամասում գտնվող ձորակի վրա և դեպի ձախ—5-րդ վաշտի տեղամասում գտնվող ձորակի վրա և մատարը շուրջի հրամատարների հետ միասին վայրի հետախուզություն կատարեց: Նրան հայտնի էր, վոր հակառակորդը տանկեր ունի, և դրա համար ել նա աշխատեց վորոշել այն ճանապարհները, վորոնցով կարելի լե տեց վորոշել այն ճանապարհները, վորոնցով կարելի լե սպասել տանկերի մոտենալը: Չախից, 5-րդ վաշտի պաշտպանողական շերտի առջևում շատ մոտենում է անտառի բոլորքը,—այնտեղ հնարավոր է տանկերի լեռնա գալը:

աջից, 4-րդ վաշտի տեղամասում, մի բարձունք է, իսկ բարձունքի վերևում՝ մանր թփուտ, — այստեղից ամենից հավանական է տանկերի յերևալը ճանապարհով: Դասակի պաշտպանողական տեղամասի առջևում մի բարձունք կա, — այստեղ հնարավոր է հակառակորդի հաստոցավոր գրնդացիրների յերևան գալը:

Հետախուզութունը վերջանալուց հետո դասակի հրամատարը հրաման տվեց ջոկերի հրամատարներին իրենց դիրքերը գրավել:

Մի քիչ հետո բարձունքի վրա յերևաց հակառակորդի հաստոցավոր գնդացիրը, վորը շատ ել չեր շտապում դիրքը բռնելու: Նրան գնդակոծեցին: Հետո մեկը մյուսի յետևից հանդես յեկավ ելի 3 գնդացիր, վորոնց հերթով գնդակոծեց մեր մեկ գնդացիրը 500 քայլ հեռակալութունից և նրանց անպայման վոչնչացրեց:

Հակառակորդի գնդացրային դասակը, յերեկ, խընդիր ունեւր ոժանդակել հետևակի հարձակմանը:

Իսկապես մի վորոշ ժամանակից հետո, գնդացիրներից աջ, վազեվազք սկսեցին առանձին մարտիկները: Նրանց գնդակոծեցին, բայց հանկարծ մոտորների աղմուկ լսվեց և բարձունքի յետևից հանապարհով մեկը մյուսի յետևից դուրս սողացին հակառակորդի յերեք տանկերը: Անցնելով իրենց հետևակի յետևը, վորը մեկ վաշտից ափելի չեր, տանկերը շարժվեցին ուղիղ 4-րդ վաշտի տեղամասի վրա: Իսկ հետևակը, թողնելով, վոր տանկերն առաջ անցնեն, վեր կացավ և շարժվեց նրանց յետևից:

Մոմենտը պատասխանատու էր: Ամենից առաջ պահանջվում էր՝ հետևակը տանկերից կրակով անջատել: Գնդացիրները կրակ բացին հակառակորդի կուտակված հետևակի վրա: Ափելի աջ կանգնած գնդային հրանոթը կրակ բացեց տանկերի վրա:

Հետևակի հարձակումը կասեցվեց: Տանկերին, վոր կորուստներ տալով անցել ելին պաշտպանողական շերտի խորքը, դիմավորեցին 4-րդ վաշտի տեղամասում դուրս մարտակային թնդանոթի կրակով: Մեկ հրաձգային ջոկում, շատ մոտ թողնելով տանկը, նրա տակ 4 կապոց նռնակ նետեցին: Տանկը շարքից դուրս բերվեց:

Այս որինակը նկարագրում է պաշտպանության մեջ, առաջին շարանում գտնվող ջոկերի գործողութունները տանկերի դեմ: Այսպիսի յեղանակով ել տանկերի դեմ կռվում են թե՛ յերկրորդ շարանների ջոկերը և թե՛ հարվածային խմբակում գտնվող ջոկերը: Յուրաքանչյուր մարտիկ պարտավոր է յուրաքանչյուրին ոգնութուն ցուցցալ տանկերի դեմ կռիվ մղելու գործում: Որինակ՝ մարտիկը տեսնում է, վոր տանկը թեկի կողմից շարժվում է տիկը տեսնում է, վոր տանկը թեկի կողմից շարժվում է մեր հրանոթի վրա, — նա պարտավոր է այդ մասին անմեր հրանոթի վրա, — նա պարտավոր է այդ մասին անհապաղ գեկուցել իր հրամատարին, վորպեսզի նա նախազգուշացնի հրետանուն: Յեթե հրամատարն իրենից հեռու չէ, մարտիկն ինքը պետք է նախազգուշացնի հրետավորներին տանկի յերևալու մասին այն յեղանակներով, վոր ամենից շատ գործադրելի չեն տվյալ պարագայում:

ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴԻ ԶՐԱՀԱՄԱՍԵՐԻ ԴԵՄ ԿՌԻՎԸ ՅԵՐԹԻ
ԺԱՄԱՆԱԿ

Ջոկի պարտականութուններն ամբողջովին վերցրած, և նրա մարտիկինն առանձին վերցրած, չեն սահմանափակվում այն կռվով, վոր նրանք մղում են պաշտպանության մեջ գտնվելու ժամանակ: Ապագա պատերազմում տանկետկանների ու տանկերի, մոտոմեխգործարան-

ըի*) անսպասելի լերեան գալը ու նրանց հանկարծակի հարձակումը հնարավոր են՝ թե մեր հարձակման ժամանակ և թե այն ժամանակ, յերբ մեր զորասյուները լերթ են կատարում: Այստեղից—յուրաքանչյուր զորամաս, յուրաքանչյուր նույնիսկ փոքր ստորաբաժանում լերթի ժամանակ պետք է միշտ պատրաստ լինի, վորպեսզի ժամանակին լետ շարտի այդպիսի հարձակումը:

Յերթում հատկապես մեծ խնդիրներ են դրվում լերթը պահպանող զորամասերի և ստորաբաժանումների վրա: Մանր ստորաբաժանումները՝ դեռքերը պարտավոր են ժամանակին հայտարարել հակառակորդի մոտո-մեխ-մասերի շարժումը և այդ մասին ժամանակին հայտնել ավագ պետին: Բայց այդ նրանք ինքները պետք է հաստատուն ունակութուններ ունենան՝ հակառակորդի տանկերի և տանկետկանների դեմ կռվելու համար:

Նրանց դեմ կռվի լեզանակները, ինչպես արդեն ասվել էր վերևում, կախված են վայրից, պարագայից և ստորաբաժանման կրակային հզորութունից: Այդ լեզանակներից յուրաքանչյուրը մարտիկից պահանջում է կամային բարձր հատկութուններ, համարձակութուն ու ճարտարամտութուն: Համենայն դեպս յուրաքանչյուր մարտիկ, յուրաքանչյուր ստորաբաժանում,—ևս առավել լերթային ուղեկալը նրան տրված թնդանոթի հետ

*) Մոտորացված մաս կոչվում է այնպիսի զորամասը վորում մեքենաները (ավտոմոբիլները) ծառայում են միայն վորպես միջոց մարտիկների փոխադրութան համար: Հակառակորդի հետ ընդհարվելու դեպքում, հետևակը, հրետանին և մյուս մասերն ինչպիսիս են և մարտ են մղում սովորական կարգով: Մեքենայացված մաս, այդ այնպիսի զորամաս և, վորում մարտիկներն ոգտրվում են մեքենաներով վոչ միայն փոխադրութան համար, այլև մարտ են մղում նրանց վրայից, դրա համար ոգտագործելով մեքենաների (տանկերի, տանկետկանների և զրահավտոմոբիլների սպառազինութունը, նրանց շարժման արագութունը, հարվածի ուժը և նրանց զրահը: Մոտո-մեքենայացված միավորումներն են՝ մոտորացված և մեքենայացված զորամասերի զուգակցութունները:

միասին—բոլոր միջոցներն ունեն՝ հակառակորդի տանկերի ու տանկետկանների դեմ հաջող կռվելու համար:

Հակառակորդի մոտո-մեխմասերի դեմ ամենից լավ կարող են կռվի մղել մեր մոտո-մեխմասերը, վոր շարժվում են զորասյունի առջևում ու թևերում: Նրանք բոլորից շատ հնարավորութուններ ունեն վոչ միայն լետ շարտել այլև կանխել հակառակորդի մոտո-մեխմասերի հարձակումը մեր սյան վրա: Ահա թե ինչու, լեթե վորևէ խոշոր զորամասին, գնդին կամ դիվիզիային տրվում է մոտոշուկատ (կամ մոտո-մեխշուկատի մի մասը), ապա այդպիսին ոգտագործվում է անպայման հետախուզության համար (այդ նույնպես մի տեսակ պահպանութուն է) և թևերը պահպանելու համար:

Բայց զորասյուների շարժման ժամանակ՝ ինչպես որինակ՝ հետևակի, հեծելազորի և մանավանդ այնպիսի ստորաբաժանումների, ինչպիսիք են գումարտակը, վաշտը (հեծելավաշտը), դասակը, միշտ ել նրանց առջևում ու թևերում չեն լինի մեր մոտո-մեխմասերը: Իսկ լեթե այդ մոտո-մեխմասերը գտնվելիս ել լինելին առջևում և թևերում, միևնույնն է, յուրաքանչյուր փոքր ստորաբաժանում և նույնիսկ յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է պատրաստ լինի ինքնուրույն կերպով (առանց հույս դրնելու վոչ մեկի ոգնության վրա) կռվի մղելու հակառակորդի զրահամասերի դեմ:

Վերցնենք այսպիսի որինակ. լերթային ուղեկալից պահապան ջոկ է ուղարկված: Կարող է արդյոք այդ ջոկը կռվի մղել հակառակորդի զրահամասերի դեմ:

Իհարկե կարող է: Ամենից առաջ այդ ջոկի յուրաքանչյուր մարտիկ և վոզ ջոկը, ամբողջովին վերցրած, պետք է կարողանան քողարկվել թե վերերկրյա և թե օդային հակառակորդից: Հետո պահապան ջոկը և այդ

Հոկից ուղարկված գիտակալները պարտավոր են իրենց շարժման ճանապարհին ուշադրությամբ դեպի առաջ և աջ ու ձախ կողմերը նայել, խնամքով զննել այն տեղաւանն առարկաները, վորոնց մեջ հակառակորդն իր մարտական մեքենաների (տանկերի, զրահավտոմոբիլների) ոգնությամբ կարող է դարան սարքել: Մարտիկը կարող է, նույնիսկ առանց մարտական մեքենաները տեսնելու, կարող է նրանց ներկայութիւնը վորոշել այս կամ այն տեղում: Դրա համար յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է խմանա, վոր տանկի խլացրած մոտորը լսելի կլինի՝ գիշերը, խաղաղ լեզանակին մինչև 900 մետր հեռավորութեան վրա, դեպի տանկերի կողմը փչող քամու ժամանակ — մինչև 450-մ, հակառակորդի կողմից փչող քամու ժամանակ — մինչև 1500 մ:

Ի՞նչ պիտի անել հալածակորդի մարտական մեքենաները հալածաբերելուց հետո:

Առաջին հերթին այդ մասին պետք է հաղորդել
սահմանված նշանով պահապան ջուրի կորզին և անմիջա-
պես քողարկվել, ոգտագործելով տեղական առարկաները
թագնվելու համար:

Թե ի՞նչ պիտի անել դրանից հետո, կթեւագրի պարագան: Յերբեմն հարկավոր կլինի թողնել, վոր մարտական մեքենաներն անցնեն մեր կողմը: Բայց հենց վոր հակառակորդի մարտական մեքենան մեր թիկունքն անցնի, անմիջապես պետք է նրա լեռ դառնալու ճանապարհը կտրել, փակոց սարքել գերաններից, ծառերից, քարերից (մանավանդ անտառում, բնակավայրերում և նեղ տեղերում) և այլն: Զոկատային ուսուցումներից մեկի ժամանակ այսպիսի մի դեպք է լեղել: Կարմիրները, մարտից դուրս գալուց հետո, արագ շարժվում ելին, աշխատելով հասնել իրենց թիկունքում մի բնագծի, վոր-

պեսզի, այդ բնագծում ամրացվելով, հակահարված տան կապուլսոներին: Կապուլսոները, ոգտվելով իրենց գերազանցությամբ, տապալեցին կարմիրներին և կազմակերպեցին նրանց հետապնդումը:

Կապույտների զրահամեքենաները, կարմիրների նահանջող զորասլուների թեվի շուրջն անցնելով, ոգավելով լավ բանուկ գլուղակա՛ն ճանապարհով, աշխատում ելին հասնել Պետտրավիլա գետի վրա՛յի կամրջին, վորպեսզի կարմիրների սլան նահանջի ճանապարհը կտրեն:

Յեթե կապույտների զրահամեքենաներին հաջողվեց
իրականացնել իրենց պլանը, այսինքն ավերել Պեստ-
րավկա գետի վրալի կամուրջը, ապա կարմիրների, մա-
նավանդ վերջապահի դրուժուհի անելանելի կղառնար:

Բայց ահա թե ինչ պատահեց: Կարմիրները պաշտպանում ելին իրենց լեռնադաջումը վերջապահի և ուղեկալների ոգնությամբ: Ձախափնյա՛ն ուղեկալից դետքի ծառացություն եր տանում և գնում եր հենց այն ճանապարհով, վերով պետք է անցնելին կապույտների զրահամեքենաները, շարժվում եր ընկ. Տարասովի ջուրը (96-րդ հրաձ. գունդ): Ջուրը, Մարեկա գյուղի հյուսիսային լեզրը հասնելուց հետո, կանգ առավ գյուղի լեզրի տնակների լեռում և դիտակալները զեկուցեցին ջուր հրամատարին վոր այն բլուրից, վոր նրանք արդեն անցել են, կապույտների լեռիկու զրահամեքենաներ են շարժվում: Ընկ. Տարասովը հրամայեց անմիջապես զրահամեքենաների ճանապարհը կտրել գերաններով, վորոնք ընկած ելին տրնակների մոտ:

Տառացիորեն մի քանի վայրկյանից հետո ճանապարհը կտրած եր: Զրահամեքենաներից մեկի խմբի՝ գերանները ցրելու փորձերը լիակատար անհաջողության մատնելիցին, փորովհետև բաղկերում լավ քողարկված Տարա-

սովի մարտիկներն առանց վրիպումների ելին կրակում: Յերկրորդ զրահամեքենան, լրիվ ընթացքի ժամանակ զրահահար գնդակներով գնդակոծվելուց հետո, լետ գնաց: Այսպիսով, միայն մի շուկի հմուտ գործողությունների շնորհիվ, կարմիրների վերջապահին հաջողվեց կարգ պահպանելով նահանջել Պեստրավկա գետի լեռներ:

Այս լեռանակից լերեւում ե, վոր կառուցել զանազան արգելքներ, վորոնք կարողանային կասեցնել հակառակորդի մարտական մեքենաների շարժումը, ամենից հեշտ ե անտառում, բնակավայրերում և նեղ անցքերում (կապաններում):

Այսպիսի տեղերում ավելի հեշտ ե զրահամեքենայի և տանկետկայի ճանապարհը կտրել. դրա համար ճանապարհի վրա պետք ե գերաններ դնել, ծառեր վայր գրցել, ցաքաններ, սալեր դնել, փակոցներ սարքել քարերից և այլ առարկաներից: Յեթե այդ արգելքները նախապես են սարքվում, ապա, վորպես կանոն, դրանք վարակվում են թն-ով: Բայց բոլոր դեպքերում արգելքները պետք ե անպայման գնդակոծի տակ վերցնել:

Ճանապարհը կտրել և հաջող կռիվ մղել բնակավայրում կամ անտառում կարելի չե վոչ միայն զրահամեքենաների կամ տանկետկաների դեմ, այլև տանկերի դեմ: Համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ այսպիսի մի դեպք ե հայտնի: Ֆրանսիական C—47 տանկը մտավ Ֆոնտեն գյուղը: Այդ գյուղը պաշտպանող գերմանացիներն անմիջապես թագնվեցին տներում, բայց 10 մետր հեռակալութունից արձակած տանկի արկերից դժվար եր նույնիսկ տներում թագնվել: Այդ պատճառով գերմանացիները բակերն անցան և դիպուկ նշանոցային կրակ բացին տանկի տեսողական ճեղքերի վրա: Գերմանացիների գասակի հրամատարը, վոր կրակում եր զրա-

հահար գնդակներով, հենց առաջին գնդակը դիպրեց բենզինի պահամանին, վոր տեղավորված եր յետևի մասում թրթուրների միջև: Տանկը, բնականաբար, շարքից դուրս լեկավ:

1925 թ. Սյուրիայում անգլիական իմպերիալիստների գաղութային իշխանության դեմ դրոզների ապստամբության ժամանակ անգեն դրոզները 4-ական մարդ թագնվում ելին ժայռերի լեռներում, ճանապարհի աջ ու ձախ կողմերում, և, տանկը մոտ թողնելով և լերկաթե ձողեր ելին խրում նրա թրթուրի մեջ: Թրթուրները փշանում ելին, և տանկը կանգ եր առնում:

Զրահամեքենաների դեմ կռիվ մղելն ավելի հեշտ ե, քան տանկերի դեմ: Հետևակը, նույնիսկ առանձին մարտիկը, վոր զինված ե ժամանակակից զենքով և զրահահար գնդակներ ունի, կարող ե զրահամեքենաների հարձակումը հաջողությամբ կասեցնել:

Զրահամեքենան ավելի քիչ ե վտանգավոր, քան տանկը, վորովհետև նրան չի կարելի ամենուրեք անցնող անվանել, արգելքները նրան ավելի հեշտ են կանգնեցնում և բացի այդ, զրահամեքենան համեմատաբար ավելի բարակ զրահով ե պաշտպանված, վոր հեշտ ծակում անցնում ե զրահահար գնդակը:

Հակառակորդի զրահամեքենան նկատելուց հետո, պետք ե դուրս գալ ճանապարհից և զրավել մոտերքում գտնվող տունը, բակը, թփուտը կամ փոսը, այսինքն այնպիսի տեղական առարկաներ, վորոնք լավ քողարկում և հեշտացնում են զրահամեքենայի դեմ կռիվ մղելը:

Պետք ե հիշել, վոր զրահամեքենաների՝ գոյություն ունեցող բոլոր տիպերը կարելի չե շարքից դուրս բերել նույնիսկ սովորական հրացանային ու գնդացրային կրակով և ձեռքի նռնակներով: Զրահամեքենաները շատ

զգայուն են նոնակաների հանդեպ, վորովհետև նրանց զրահը համեմատաբար բարակ է, ակնները ջարդվում են արկերի բեկորներով և դիֆերենցիալը ցածր է տեղավորված և յերբեմն ել չի զրահավորված: Այդ պատճառով ել զրահամեքենաների դեմ միանգամայն վստահելի միջոց են հանդիսանում ձեռքի նոնակաների կապոցները: Յեթե ձեռքի նոնակն ոժտված է բախական պալթուցիչով, նրանով կարելի չէ ոգտվել ամեն մի զրահամեքենայի դեմ. իսկ յեթե նոնակը հեռակայական պալթուցիչ ունի, ապա մեքենայի խիստ թեք տանիքի վրա նրանց նետելը կարող է անողուտ լինել, վորովհետև նոնակը գլորվելով կընկնի և կպալթի տանկի յետևում: Պետք է այնպես հաշվել, վոր տանիքի վրա նոնակի անկման մոմենտը համընկնի պալթման մոմենտի հետ:

Յեթե պարագան թույլ է տալիս, և մարտիկները հանդիպել են զրահամեքենաներին անսպասելի կերպով, նրանք պարտավոր են այդ մեքենաները մոտ թողնել համապատասխան հեռավորության վրա և նրանց դեմ գործեն ձեռքի նոնակաների կապոցներով: Ահա թե ինչու յուրաքանչյուր մարտիկ նախ՝ պետք է կարողանա նրոնակաների կապոցներ կապել, յերկրորդ՝ դասակի պահպանության գնալիս, այդ կապոցը միշտ պետք է իր հետ ունենա:

Իհարկե տանկետակայի կամ զրահամեքենայի թրթուրների տակ նոնակաները ամենից լավ է դարանից նետել: Յեթե մարտիկը լավ թագնվի և մարտական մեքենայի համար աննկատելի լինի, յեթե նա լիակատար զսպվածություն ու հանգստություն պահպանի, ապա նրա աշխատանքի հաջողությունն ավելի լավ ապահովված կլինի,—նա անկասկած շարքից դուրս կբերի հակառակորդի հարձակող մեքենան:

Յերթում գնդի ավելի խոշոր սյուները (վաշտ, գումարտակ), վորպես ընդհանուր կանոն, հակառակակից համապարտ պահպանություն են կատարում: Յերթային սյունի մեջ կրակային միջոցները բաշխվում են այնպես, վոր նրանք կարողանան դիմավորել ամեն մի ուղղությունից յեկող զրահապատ հակառակորդին: Այսպես, որինակ՝ յեթե տանկետակները (տանկերը) ձակատից են յերևան գալիս, նրանց դիմավորում են կրակով՝ մարտի համար արագ պատրաստելով գնդային հրետանու մարտկոցի առաջին հրանոթը և գնդացրային վաշտի գնդացիրների դասակը: Յերբ հակառակորդի մոտո-մեխմասերը յերևան են գալիս թեվերից մեկի կողմից, անմիջապես մարտի յեն պատրաստվում յերկրորդ հրանոթը և գրնդացիրների յերկրորդ դասակը: Հակառակորդի մոտո-մեխմասերի հարձակումից սյան թիկունքը պաշտպանում են յերրորդ հրանոթը և գնդացիրների յերրորդ դասակը:

Միանգամայն հասկանալի չէ, վոր կրակային միջոցների (հրետանու և գնդացիրների) ամենամեծ քանակը նշանակվում է դեպի այն կողմը, վորտեղից ամենից շատ հավանական է մոտո-մեխմասերի յերևան գալը, բայց պաշտպանությունն ընդհանուր առմամբ պետք է համապարտ լինի: Հակառակորդի զրահապատ ուժերի դեմ կռիվ մղելու համար հատկապես նշանակություն ունեն հրետանին և հաստոցավոր գնդացիրները: Յերթում նրանց կատարած հաջող աշխատանքից կախում ունի նաև հակառակորդի մոտո-մեխմասերի դեմ մղած կռիվի հաջողությունը:

Շարժվող սյուների պատրաստականությունը՝ հակառակորդի մոտո-մեխմասերը յետ շարժելու համար, խոշոր չափով կախում ունի ողային դիտողության պոստերի պարզորոշ և ուշադիր աշխատանքից: Այդ պոստերը, վոր բաղկացած են լինում 3-4 մարտիկից, սովորաբար հեռանում են սյունից 3-7 կմ վրա ու կարող են անշարժ

ու շարժական լինել: Նրանց խնդիրն է՝ դիտել և սյանը ժամանակին նախազգուշացնել վոչ միայն ոդային հակա-
ռակորդի մասին այլ և վերերկրյա, զրահապատ հակա-
ռակորդի մասին:

Հակառակորդի մոտո-մեխմասերի կողմից սպառնացող
վտանգի մասին սյանը նախազգուշացնելու միջոցներ են
ծառայում մեծ մասամբ ռադիոն և հրթիռները: Այսպես,
որինակ՝ պոստը, հակառակորդի մեկ-յերկու մարտական
մեքենա նկատելով, այդ մասին կարող է նախազգուշաց-
նել շարժվող սյանը լերկու կանաչ կամ մի վորևե այլ
գույնի հրթիռներով: Հակառակորդի շատ մեքենաների
լերևան գալու մասին պոստը կարող է հաղորդել նա-
խորոք սահմանված գույնի հրթիռների մի ամբողջ
սերիայով:

Հակառակորդի տանկերի, տանկետկաների և զրահա-
մեքենաների դեմ կռիվ մղելու հիմնական խնդիրը լեր-
թում զբվում է հրանոթների և հաստոցավոր գնդացի-
րների վրա: Բայց միևնույն ժամանակ բոլոր մարտիկներն
եւ պարտավոր են պատրաստ լինել (լեթե պահանջվի)
կատաղի կռիվ մղելու հակառակորդի հարձակվող մոտո-
մեխմասերի դեմ:

1929 թ. Չինական-Արևելյան լերկաթուղու վրա
սպիտակ չինացիների հարձակման ժամանակ կարմիր
հրաձիգ գնդերից մեկի շուկի հրամատարը. Կուկլինը հրաման
ստացավ շարժվել պռաջավոր պահապան շուկի լետեից:
Խնդիրը մարտիկներին բացատրելուց հետո, նա հրամայեց
հրացանները լցնել: Վայրում նա մի անգամ եւ բացատրեց
գլխի դետքի շարժման ուղղությունը և քայլեց, ինչպես
ցույց եր տրված դասակի հրամատարի կողմից, լերկաթ-
գծի մոտով: Առավոտյան — 25 աստիճանի սաստիկ

սառնամանիքի մառախուղի մեջ ներհում ելին մերկ
բլուրները: Առաջում հազիվ հրնցանալին հրաձգութուն
եր լսվում: Թե Կուկլինը և թե նրա շուկը գիտեին, վոր
մարտ պիտի լինի և դրա համար պատրաստվեցին:

... Հանկարծ դետքը կանգ առավ: Առջևում լավեց
մոտորի գոգոցը: Մի ակնթարթ—և Կուկլինը տեղավո-
րեց իր շուկը ճակատը դեպի ճանապարհը, մի մարտիկի
ձեռքով գեկուցադիր ուղարկելով դասակի հրամատարին:

Ամպի միջից դուրս լեկավ զրահավտոմոբիլը: Ո՞ւմն
եր: Կուկլինը գիտեր, վոր մերն այստեղ չեր կարող լինել:

Առջևում կային մեր լերկու վաշտերը, վորոնք արդեն
կռիվ ելին մղում: Այդ վաշտերը մեծ տեղամաս ելին բռ-
նել, այդ պատճառով եւ հնարավոր եր, վոր սպիտակ
չինացիների զրահամեքենան անցել է աննկատելի կերպով:

Ջրահամեքենան կանգ առավ, կարծես ժամանակ
եր տալիս մեր մարտիկներին մտածելու: Առջևի պատու-
հանները բաց ելին:

— Ջուկ, պատուհաններին կրակ.—կիսաձայն հրաման
ավեց Կուկլինը, ինքը հատիկի վրա նստեցնելով պա-
տուհաններից մեկը: Կուկլինի առաջին ձիգից հետո զրահա-
մեքենան սկսեց տեղում շարժվել: Մի հաջող գնդակով
Կուկլինն սպանեց մեքենայի վարորդին:

Շնչասպառ լինելով, մի քանի անգամ կտկտացրեց
գնդացիքը զրահամեքենայի միջից: Բայց շատ բան կարող
է անել գնդացիքն այն շուկի դեմ, վորը բոլոր հրաձգու-
թյունները կատարել է 100%-ով: Մի ըոպելից հետո
զրահամեքենան, զրկվելով վարորդից, ճանապարհի գառի-
վալրից ցած ընկավ:

Հարձակողական մարտում մեր հաջող առաջխաղացումը հակառակորդը կձգտի կասեցնել իր հակազդրոհներով խորքից տանկերի ոժանդակությամբ: Այստեղից պարզ է, վոր մենք պետք է կարողանանք կռվել հակառակորդի տանկերի դեմ վոչ միայն պաշտպանողական, այլև հարձակողական մարտում: Հակառակորդի պաշտպանողական շերտի ներսում գործողությունների ժամանակ յուրաքանչյուր մարտիկ պարտավոր է ուշի-ուշով հետևել, թե ի՞նչ է կատարվում ներսում և աջ ու ձախ կողմերում, վորպեսզի ժամանակին նկատի հակառակորդի հակազդրոհները, մանավանդ նրա տանկերը:

Հակառակորդի կրակային կետը գրավելուց հետո, վորպես ընդհանուր կանոն, ջոկը պարտավոր է պահել այն իր ձեռքում, չնայած հակառակորդի կողմից տեղի ունեցող ամենակատաղի հակազդրոհներին: Գրաված կետի պաշտպանության այդ համառությունն ամենից լավ կոգնի հարևան ստորաբաժանումներին և իր դասակին իրենց խնդիրները կատարելու գործում:

Հակառակորդի հակազդրոհները կրակով լետ շարտելիս, յուրաքանչյուր մարտիկ պետք է պատրաստ լինի կռվելու հակառակորդի վոչ միայն հետևակի, այլև նրա տանկերի դեմ:

Իսկ ի՞նչ միջոցներ ունի ջոկը հարձակողական մարտում հակառակորդի տանկերի դեմ կռիվ մղելու համար:

Այդպիսի միջոցներ են հանդիսանում՝ զրահահար և սովորական գնդակներով կրակը հրացաններով, գնդացիներով, ձեռքի նռնակների կապոցները, վալքի հմուտ ոգտագործումը, իր հրետանու հետ անընդհատ կապը, մանավանդ առանձին հրանոթների՝ հետ, և իր տանկերի

հետ կապը (յեթե նրանք ոժանդակել են հարձակմանն ու գրոհին):

Մեր հրաձիգ գնդերից մեկի վաշտն անցյալ տարվա ջոկատային ուսուցումների ժամանակ հաջող գրոհեց պաշտպանության առջևի լեզրը և սեպվեց «հակառակորդի» պաշտպանության խորքի մեջ: Հատկապես հաջող եր առաջ շարժվում 11 դասակի 1-ին ջոկը ընկ: Սեմիչեվի հրամատարությամբ, վորը շատ հաջող գրոհեց կրակային կետը և գրավեց հաստոցավոր գնդացիներ: Գրաված բարձունքի վրա իր ջոկը կարգի բերելիս, ջոկի հրամատարը լսեց մոտորի բնորոշ ձայնը և իրենից մոտավորապես 1000 մ վրա պուրակի բոլորքի մոտ տանկեր տեսավ:

Նա այդ մասին անհապաղ հայտնեց հարևան բարձունքի վրա գտնվող հրետանային առաջավոր դիտողին և իր դասակի հրամատարին: Այդ հնարավորություն տվեց մարտիցին և նրան կցված վաշտին գնդակոծի տակ վերցնել տանկերը հակազդրոհի համար նրանց լեակետային դիրքերում: Իսկ ջոկի հրամատարն ինքն անմիջապես պատրաստվեց տանկերի դեմ կռվի բռնվելու, և լերը հակազդրոհի ժամանակ տանկերից մեկը շարժվեց այն բարձունքի վրա, վոր գրավել էր ջոկը, Սեմիչեվը կարողացավ տանկը դիմավորել թե կրակով և թե նռնակներով:

Այսպիսով հակառակորդի հակազդրոհի ժամանակ, լերը նրան ոժանդակում են տանկերը, չափազանց մեծ նշանակություն ունի ջոկի կապը վողջ նրետանու հետ: Հենց վոր նկատվեցին հակազդրոհի շարժվող տանկերը, նրանց մասին պետք է անմիջապես հայտնել հրետավորներին (առաջավոր դիտողների միջոցով) և առաջին հերթին վաշտի հարձակմանն ուղեկցող առանձին հրանոթների հրամատարներին:

Ձուկը, տանկերի դեմ կռվելիս, ոգտվում է հրետանու և զնդաօդորդների ոժանդակութեամբ: Բայց նա պետք է պատրաստ լինի նրանց դեմ ինքնուրույն կերպով կռիվ մղելու յեվ դրա համար բավականին վստահելի միջոցներ պիտի ունենա:

Այդ հետեվութիւնը հիմնված է՝ իմպերիալիստական և մեր քաղաքացիական պատերազմների փորձի և խաղաղ ժամանակի ուսուցման փորձի վրա: Բայց տանկերի դեմ հաջող կռվելու համար, մարտիկը պետք է դաստիարակի իր մեջ կամքի ուժ, վճռականութիւն, համառութիւն, նախաձեռնութիւն, մի խոսքով՝ այն հատկութիւնները, վորոնք մարտում հաղթանակ են տալիս: Իսկ վոր ամենազլխավորն է՝ հարկավոր է քաղաքական բարձր գիտակցութեան, հանրապետութեան, կուսակցութեան, և բանվոր դասակարգի հանդեպ պարտավորութեան զգացմունք, իր խնդիրը կատարելու ցանկութիւն ու ձգտում, չնայած վոչ մի բանի, հիշելով վոր շարքից դուրս բերած՝ հակառակորդի յուրաքանչյուր տանկ հեշտացնում է զորամասին տրված մարտական խնդրի կատարումը:

Բացի այդ, տանկերի դեմ հաջող կռիվ մղելու համար պետք է իմանալ տանկի, մանավանդ տանկետկայի և թեթև տանկի թույլ կողմերը, գիտենալ նրա հատկութիւնները և յուրացնել նրա դեմ կռիվ մղելու հաստատուն ունակութիւնները: Հակառակորդի տանկերի դեմ կռիվ մղելու մեթոդներին և ունակութիւններին տիրապետելու մեզ մոտ բոլոր հնարավորութիւնները կան:

Բոլոր կամային հատկութիւնները, վոր անհրաժեշտ են մարտիկին մարտական պարագայում, քաղաքական գրագիտութիւնը, նույնպէս և հակառակորդի տանկերի

դեմ կռիվ մղելու ունակութիւնները տրվում են բոլշեւիկյան համառ, հարվածային ուսուցմամբ, սոցմրցակցութեան և հարվածայնութեան հիման վրա:

Մրցակցել կարելի չէ տանկի նույնիսկ լավ քողարկած ձեղքերը ճանաչելու նկատմամբ, տանկի ձեղքերի վրա գերազանց կրակել կարողանալու նկատմամբ, նռնակները կապելու վերաբերյալ, տանկի թրթուրի տակ նռնակները ձիշտ և դիպուկ նետելու նկատմամբ, տանկի հատկութիւնները լավ գիտենալու, տանկերի դեմ կռվելու գերազանց ունակութիւններ ձեռք բերելու վերաբերմամբ:

Ապագա պատերազմում կարմիր բանակին հարկ կլինի ընդհարվել տանկերի մասսաների հետ, վորոնք դուրս կբերվեն կապիտալիստների կողմից մեր դեմ: Այստեղից՝ մեր խնդիրը կայանում է նրանում, վոր մենք, սովորելով, թե ինչպէս պետք է աշխատել մեր տանկերի հետ միատեղ, տիրապետելով մեր տեխնիկային, տիրապետենք կռիվ մղելու տեխնիկային և հակառակորդի տեխնիկային: Այդ ունակութիւնները ձեռք բերելուց հետո, մարտիկը կարող է վստահորեն ասել՝ հակառակորդի քանկն ինձ համար անուսովելի չէ:

1. ՄԱՐՏԻԿԻ ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ ՏԱՆԿԵՐԻ ԴԵՄ ԿՈՎԵԼՈՒ

Մարտիկ, կոխվ մղելով սանկերի դեմ, հիշիր հետեվ-
յալ հիմնական կանոնները.—

1. Յեթե քեզ հրամայված ե գիտել տանկերի յերե-
վան գալը, ապա հիշիր, վոր վորքան դու ավելի շուտ
նկատես տանկերը, այնքան ավելի շուտ կկարողանան
մարտի պատրաստվել քո ընկերները և միջոցներ ձեռք
առնել տանկերը վոչնչացնելու համար: Ուստի պետք ե
գիտել ուշի-ուշով և աշալուրջ կերպով:

2. Հիշիր՝ վոր տանկերը կարող են շարժվել ամեն մի
ճանապարհով: Ուստի դրանց սպասիր ամեն կողմից:

3. Տանկի յերևան գալու ժամանակ մի շփոթվիր,
տեղից տեղ մի վազվզիր, մի շարժվիր տանկի աչքի ա-
ռաջ: Հիշիր՝ տանկի միջից գիտողությունը վատ ե, իսկ
փախչելով, մահ կպատճառես քեզ և ընկերներիդ:

4. Տանկը տեսնելուց հետո, պոստդ մի թողնիր:
Վորոշիր նրանց շարժման ուղղությունը և անմիջապես
գեկուցիր հրամատարիդ:

5. Հիշիր՝ յեթե դու լավ ծածկված և քողարկված
ես, ապա նույնիսկ տանկի մոտենալուց հետո, նրա միջից
քեզ չեն նկատի:

6. Իմացիր, վոր խիտ անտառը, հաստ, չփթած կոճ-
ղերը, խրատ ճահիճը, կիրճերը և ուղղորդ փլված ափեր
ուռնեցող հեղեղատները չեն թողնի տանկերին անցնելու,

իսկ կես մետր և ավելի հաստ ծառերը տանկին կստիպեն
նրանց շուրջն անցնելու: Ոգտվիր այդ արգելքներից:

7. Յեթե տանկի յետևից յեկող հետևակը յետ շարտեք,
տանկերը հաջողություն չեն ունենա: Այդ պատճառով ել
պետք ե հետևել վոչ միայն տանկին, այլև նրա յետևից
յեկող հետևակին, և աշխատել ուժեղ կրակով հետևակն
անջատել նրա տանկերից:

8. Տանկերի հետ անխուսափելի հանդիպման դեպ-
քում հրացանով կրակիր նրա գիտողական ձեղքերին և
այն անցքերին, վորոնց միջով դուրս են ցցվում թնդա-
նոթներն ու գնդացիները:

9. Տանկի թրթուրի կամ նրա փոքրի տակ նետիր
նռնակների կապոցներ (3-5 հատ): Հիշիր՝ մեկ նռնակը
տանկին վոչ մի փնաս չի տալ:

10. Տանկը բնակավայրի մեջ քիչ ե վտանգավոր:
Աշխատիր շենքերի յետևից շատ մոտենալ նրան և նրա
տակ նռնակների կապոց նետել: Յեթե նռնակ չկա, նրա
ճանապարհը կտրի գերաններով կամ այնպիսի առարկա-
ներով, վորոնց տանկը չի կարող հաղթահարել: Հենց վոր
տանկը կանգ առնի և նրա սպասարկու խումբը դուրս
գա այդ արգելքները հեռացնելու համար, նրան հարվա-
ծիր քո հրացանի կրակով:

2. ՄԱՐՏԻԿԻ ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ ԻՐ ՏԱՆԿԵՐԻ ՀԵՏ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մարտիկ, մեր սանկերի հետ միասին գործելիս, հիշիր
հետեվյալ հիմնական կանոնները.—

1. Տանկերի հետ միասին հարձակվելիս, մի աշխա-
տիր նրանց կիպ մոտենալ: Հիշիր՝ տանկի վրա ուղղված
կրակը կարող ե հարվածել նաև քեզ:

2. Մարտում ոգնիր քո ամենալավ ընկերոջդ — տանկին: Յեթե քեզնից մոտիկ տանկը խրվել ու կանգ ե առել առվի մեջ, փոսում կամ խրամատում, նրան ոգնութուն ցույց տուր, ինչով կարող ես: Նա դժվար դրութունից կփրկի նաև քեզ:

3. Յեթե տանկն անցել ե հակառակորդի գնդացրի կամ թնդանոթի մոտից և նրանց չի նկատել՝ աշխատի՛ր նրանց վոչնչացնել քո միջոցներով: Յեթե աշխատում ես տանկի հետ միասին, այդ չի նշանակում, վոր դու չպետք ե կռվես հակառակորդի կրակային կետերի դեմ:

4. Տանկի ամենավտխերիմ թշնամին հակատանկային հրանոթն ե: Յեթե դու հակատանկային հրանոթ ես հայտնաբերել, անմիջապես ցույց տուր այն քո տանկերին և խսկուն միջոցներ ձեռք առ նրան և նրա սպասարկու խումբը վոչնչացնելու մեր հրետանու և գնդացիներին կրակով:

5. Յեթե տանկը գրոհում ե հակառակորդի հակատանկային թնդանոթները կամ գնդացրային բները, աշխատիր նրան ոգնել կրակով:

6. Յեթե քո կրակով ոգնում ես տանկերին, կրակիր հակառակորդի վրա՝ տանկերի միջև լեղած արանքներով և նրանց վրայով: Մի վախենար, վոր մերոնց կհարվածես: Հրացանային և գնդացրային հրաձգութունը տանկին չի կարող փաս հասցնել:

7. Գրոհի ժամանակ աշխատիր տանկերից 200-300 մետրից ավելի յետ չմնալ, այլապես տանկի կողմից ձեռք բերած հաջողութունը չի կարող ժամանակին ամրացված լինել, վորովհետև տանկը կարող ե հետուլթյամբ վերցնել հակառակորդի ամրութունը, բայց իր ուժերով իր ձեռքում պահել այն՝ նա հնարավորութուն չունի:

8. Հիշիր քողարկման մասին՝ տանկերի հետ միասին շարժվելու ժամանակ: Յուրաքանչյուր ծործոր, բլրակ, միջանտառակ, առու, փոս՝ կարող ե քո կյանքը փրկել:

9. Տանկին ցույց տուր քո ստորաբաժանման նշաններն ու խնդիրները (յեթե խնդրեն), լրջմտորեն պատասխանիր քեզ տրված հարցերին և վայրում ցույց տուր այն բոլոր նշանները, վոր դու ինքդ ես դիտում:

10. Յեթե տանկը մի վորևե պատճառով այլևս չի կարողանում շարժվել, շարունակիր հարձակումը քո ստորաբաժանման հետ միասին, առանց տանկերի ոժանդակության: Հիշիր՝ մարտում տանկերն ոգնում են հետևակին, բայց նրան չեն փոխարինում:

11. Յեթե տանկը կարմիր դրոշակ ե պարզել, այդ նշանակում ե, վոր նա տապալված կամ փչացած ե: Աշխատիր, ինչ գնով ել վոր լինի, նրան մոտենալ և ուժդ պատածին չափ ոգնել նրան:

Յ Ա Ն Կ

	էջ
Տանկեր	3
Տանկերի թույլ կողմերը	10
Տանկային խոչընդոտներ: Ավիացիան, տանկերը, թունա- վորող նյութերը և հրետանին տանկերի դեմ մղվող կռվում	13
Ջուրը տանկի դեմ	28
Նռնակը տանկի թրթուրի տակ նետել	34
Կախովկայի մարտը	38
Բաց թողնել տանկը խրամատի վրայով	40
Հակառակորդի զրահամասերի դեմ կռիվը յերթի ժամանակ	45
Հարձակվելիս կարողանալ տանկերի դեմ կռվել	56
Ցեղրակացություն	58
Հավելվածներ. 1. Մարտիկի հուշատետր տանկերի դեմ կռու- վելու համար	60
2. Մարտիկի հուշատետր իր տանկերի հետ միասին գործելու համար	61

ԳԻՆԸ 80 Կ.

42.434

И. КОЛЕСНИКОВ, Ш. ЧУДНОВСКИЙ
БОРЬБА ОТДЕЛЕНИЯ
С ТАНКАМИ
Гиз Армении, Эривань, 1935